

**ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОЛОГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫН
УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛГАА**

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙХ, АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОМЬЁОЛОХ

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

ГУРАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

ТАВ.ТУХАЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТАЛААРХ ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

ЗУРГАА.ЗӨВЛӨМЖ

**НЭГ. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙХ, АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ
ЗОРИЛГЫГ ТОМЬЁОЛОХ**

Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль нь 2006 онд шинэчлэн батлагдсан бөгөөд тус хуулийн зорилт нь шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим, уг үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалт, санхүүжилтийн эрх зүйн үндсийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино хэмээн заасан байна.

Хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой дараах хэд хэдэн асуудал байна.

1. Бүтэц, үйл ажиллагаа, удирдлага, зохион байгуулалт
2. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт, техник технологийн шинэчлэл
3. Эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгаа

1. Бүтэц, үйл ажиллагаа, удирдлага, зохион байгуулалт

Тус салбар нь 2006 онд шинэчилсэн найруулга хийгдсэн Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулиар батлагдсан удирдлага, бүтэц, зохион байгуулалтын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж ирсэн байна.

Сүүлийн 27 жилийн хугацаанд Монгол улсад шинжлэх ухааны салбарын үйл ажиллагааг сайжруулахтай холбогдуулан хоёр удаа бүтэц, зохион байгуулалтын томоохон өөрчлөлт хийсэн байна. Анх Засгийн газрын 1997 оны 31 дүгээр тогтоолд үндэслэн хүрээлэн төвүүдийг нэгтгэсэн бол хоёр дахь удаад нь 2015 оны 27, 78 дугаар тогтоолд үндэслэн 49 эрдэм шинжилгээний хүрээлэнг 30 болгож нэгтгэн зохион байгуулсан байна.

“Монгол улсын шинжлэх ухаан, технологийг 2007-2025 онд хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөө”-нд “... эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын бие даасан үйл ажиллагаа хангалтгүй, санхүүгийн эх үүсвэр олох сонирхол бага, судалгаа шинжилгээний үр өгөөж хангалтгүй”, “...тэргүүлэх хүрээлэн, их сургууль, судалгаа-сургалтын газрыг дэмжих, тэдгээрийн материал-техникийн бааз болон боловсон хүчний чадамжийг тэргүүлэх ээлжид хөгжүүлэхэд хөрөнгө нөөцийг төвлөрүүлэх боломж өгөхгүй байна” гэжээ. Мөн ШУА-ийн Философи Социологи Эрхийн хүрээлэнгээс 2013 онд хийсэн “Төсвийн бус эх үүсвэрээр хэрэгжиж буй судалгаа, хөгжлийн ажлын судалгаа”-ны тайланд “эрдэм шинжилгээний байгууллагууд аж ахуйн нэгж, хувийн хэвшлийн байгууллагын үйл ажиллагааны хурд зах зээлийн эрчмийг гүйцэхгүй, хэрэгцээг нь хангаж чаддаггүй, хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд албан байгууллагуудын оролцоо, оролцооны хэлбэр тодорхой бус” байна хэмээн дүгнэжээ.

Эндээс үзвэл хууль батлагдсан гарснаас хойших хугацаанд удирдлага зохион байгуулалтын хувьд хүрээлэнгүүдийг нэгтгэх гэх мэт бүтцийн шинжтэй өөрчлөлтүүд хийгдсэн. Гэвч уг өөрчлөлт нь дээрх байгууллагуудын судалгааны чанарт төдийлөн нөлөөлөөгүй нь эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын ажлын үр дүн нь “...аж ахуйн нэгж, хувийн хэвшлийн байгууллагын үйл ажиллагааны хурд зах зээлийн эрчмийг гүйцэхгүй, хэрэгцээг нь хангаж чаддаггүй” зэрэг судалгааны дүгнэлтүүдээс харагдаж байна.

2. Хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт, техник технологийн шинэчлэл

Дэлхийн хөгжингүй улс орнууд ШУ-ны салбараа хөгжүүлэхийн тулд дунджаар ДНБ-ийн 3.28 хувь (Израйл 4.456 %, Финлянд 3.934 %, Швед 3.597 %, Өмнөд Солонгос 3.561, Япон 3.357 %, Дани 3.063 %, АНУ 2.897 %, Герман 2.822 %, Австри 2.722 %, Сингапур 2.428 %) -ийг зарцуулж байгаа бол манай улсад шинжлэх ухааны салбарт 2008 онд ДНБ-ий 0.2 хувийг, 2009 онд 0.3 хувийг, 2010-2014 онуудад 0.2 хувийг зарцуулсан байна. Мөн санхүүжилт бага байгаагаас үүдэлтэй шинжлэх ухааны салбарын судалгаа, туршилтын ажилд шаардагдахуйц технологийн шинэчлэл тэр бүр хийдэггүй. Хөрөнгө оруулалт, боловсон хүчний нөөц бага байгаа нь шинжлэх ухааны салбарын нийгэм-эдийн засгийн үр өгөөж мэдрэгдэхгүй байх гол шалтгаан болдог.

Манай улсын ШУ-ны салбарын хөгжилд эдгээр хүчин зүйл сөргөөр нөлөөлж байгаа нь гарцаагүй.

3. Эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгаа

Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 1-р зүйлд заасан зорилтод багтаагүй боловч 5-р бүлэгт тусгайлан эрдэм шинжилгээний ажилтан, түүний нийгмийн баталгааны талаар зохицуулсан нь 1998 онд Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан “Шинжлэх ухаан, технологийн талаар төрөөс баримтлах бодлогыг батлах тухай” 55 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан бодлогын баримт бичигт нийцжээ. Тус бодлогын баримт бичигт “Төрийн өмчийн эрдэм шинжилгээний байгууллагын материаллаг бааз, санхүүжилтийн баталгааг төр хариуцна. Өмчийн бусад хэлбэрийн эрдэм шинжилгээний байгууллагад судалгаа, туршилтын орчноо бүрдүүлэх, хүн хүчний нөөцөө чадваржуулахад төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ”, Шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа эрдэмтэн, эрдэм шинжилгээний ажилтны цалин, урамшууллыг тэдний мэдлэг, чадварын өсөлт, ажлын үр дүнг харгалзан нэмэгдүүлэх, нийгмийн баталгааг сайжруулах арга хэмжээ авна, Боловсрол, мэргэшлийн өндөр бэлтгэлтэй, чанар сайтай олон шинжлэх ухаан, технологийн бүтээл туурвисан, тэдгээр нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд амжилттай ашиглагдаж байгаа эрдэмтдийг насаараа энэ чиглэлээр ажиллахыг дэмжин хэрэгжүүлнэ” хэмээн заасан байна.

Нөгөө талаас Засгийн Газрын 2007 оны 2-р тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын шинжлэх ухаан, технологийг 2007-2020 онд хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөөний 3-р бүлэг буюу Шинжлэх ухаан, технологийг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх бодлогын зорилго, стратегид “Боловсрол-шинжлэх ухаан-үйлдвэрлэлийн тасралтгүй, цогц хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхдээ зах зээлийн хөгжлийн хандлага, эрэлт шаардлагад нийцсэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг тэргүүн ээлжид хэрэгжүүлэх, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн өндөр мэргэшил, чадвартай инженер, судлаач, мэргэжилтэн бэлтгэх чиглэлийг түлхүү анхаарах” хэмээн заасан байна.

Мастер төлөвлөгөөнд томъёолсон 6 зорилтот хөтөлбөрийн нэг нь залуу судлаачдыг бэлтгэх, дэмжих явдал бөгөөд уг төлөвлөгөөний 2-р бүлэгт “эрдэм шинжилгээний ажилтны цалин, урамшууллын хэмжээ дотоодын бизнесийн салбар, гадаадын судлаачдын хөдөлмөрийн хөлснөөс үлэмж доогуур байгаа нь залуу судлаачид судалгааны ажлыг тогтвортой эрхлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна” хэмээн тодорхойлж залуу судлаачдыг дэмжих зорилгоор тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд эрдэм шинжилгээний ажилтны залуу үеийг бэлтгэх, тэдгээрийн ажиллаж амьдрах нөхцөлийг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээр баталсан байна.

Иймд Аргачлалын 3-т заасны дагуу асуудалд дүн шинжилгээ хийхдээ асуудлыг тодорхойлж, түүний мөн чанар, цар хүрээ, шалтгаан, нөхцөлийг тогтоож, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэдийн эрхэд тухайн асуудал хэрхэн нөлөөлж буй талаар авч үзсэн болно.

1.1. Асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тодорхойлсон байдал

Дээр дурдсан нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийхэд дараах асуудлууд голлон анхаарал татаж байна. Үүнд:

- Хуулийн 3-р зүйлийн 3.1.2 дахь хэсэгт “шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагаа гэж эдийн засаг, нийгмийн болон бусад асуудлыг шийдвэрлэх цогцолбор арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зорилгоор **шинэ болон нэмэлт мэдлэг, шинэ арга бий болгох, хэрэглэгдэхэд** чиглэгдсэн үйл ажиллагааг ойлгоно” хэмээн заасан нь тус хуулиар зохицуулагддаг салбар шинжлэх ухааны үйл ажиллагаа болон эрдэм шинжилгээний байгууллагуудыг бүрэн хамруулаагүй, явцуу мэт ойлгогдож байна;
- Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн үндсэн зохицуулах асуудал болон “судалгаа”-г тус хуульд тодорхойлсон байдаг бөгөөд “суурь судалгаа гэдэгт хүн, нийгэм, хүрээлэн байгаа орчны хөгжлийн үндсэн зүй тогтлын талаар шинэ мэдлэг бий болгоход чиглэсэн туршилтын болон онолын үйл ажиллагааг ойлгоно”, “хавсарга судалгаа гэж шинэ мэдлэгийг ашиглахад чиглэсэн судалгаа, туршилтын ажлыг ойлгоно” хэмээн тодорхойлсон байна. Шинэ мэдлэгийг ашиглахад чиглэсэн судалгааг “хавсарга судалгаа” хэмээн нэрлэх нь үгийн утгын хувьд тохиромжгүй байгаа бөгөөд учир нь хавсарга судалгаа гэдэгт суурь судалгааны хавсралтаар хийгдэж буй бие даасан бус судалгааг ойлгохоор байна. Гэтэл шинэ мэдлэгийг ашиглахад чиглэсэн судалгаа нь суурь судалгааны үндсэн дээр хийгдэх бие даасан судалгаа байх тул ийнхүү нэрлэх нь тохиромжгүй байна.
- Хуулийн 6-р зүйлийн 6.1.4 дэх хэсэгт Засгийн газрын бүрэн эрхэд үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэхээр заасан нь Инновацийн тухай хуулийн 6-р зүйлийн 6.1.4 дэх хэсэгт Засгийн газар үндэсний инновацийн тогтолцоо, инновацийг хөгжүүлэх хөтөлбөр батлах бүрэн эрхтэй байна гэж заасантай давхардаж байна.
- Шинжлэх ухаан технологийн тухай хуулийн 17-р зүйлийн 17.1.2 дахь хэсэгт “Захиалагч нь гүйцэтгэгчтэй байгуулсан гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол төслийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон хөдлөх, үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрхтэй” хэмээн заасан байх бөгөөд тус заалтын хүрээнд захиалагч нь оюуны өмчийг өмчлөхгүй бөгөөд эрдэм шинжилгээ, туршилтын ажил хийж гүйцэтгүүлсэн үндсэн үр дүнг хүлээн авах эрхгүй байгаа юм.
- Судалгаанд оролцогчдын 50 хувь нь Шинжлэх ухаан технологийн үндэсний зөвлөлийн зөвлөмж нь оновчгүй, зарим нэг асуудлыг авч хэлэлцэх хугацаа байдаггүй, хэтэрхий олон асуудлыг хэлэлцдэг тул үр дүн муутай, шинжлэх ухааны үндэсний зөвлөлийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтыг сайжруулах шаардлагатай талаар дурдсан байдаг.

- Өнөөдрийн байдлаар эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийн 90 хувь нь улсын төсвөөс санхүүждэг, 10 хувь нь бусад эх үүсвэрээс санхүүждэг байна.

Хуулийн 14.1 дэх хэсэгт “шинжлэх ухаан технологийн **үйл ажиллагааг** улсын төсвөөс олгосон хөрөнгө, орон нутгийн төсвөөс олгосон хөрөнгө, гадаад улс, олон улсын байгууллагаас олгосон хөрөнгө, гадаад улсын болон Монгол Улсын иргэн байгууллага, хуулийн этгээдээс олгосон хөрөнгө хандив, тусламж, хуулиар хориглоогүй бусад эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх тухай зааж 15-р зүйлд судалгаа, төслийн санхүүжилтийг бүрдүүлэх асуудлыг зохицуулсан байх боловч эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааг хэрхэн санхүүжүүлэх тухай зохицуулаагүй байна.

- Эрдэм шинжилгээний байгууллага нь үндсэн үйл ажиллагааныхаа хүрээнд олсон орлогыг зарцуулах асуудлыг хуулиар зохицуулаагүй байх тул тэдгээрийн захиалгат бус судалгаа хийж гүйцэтгэх, үйл ажиллагаагаа санхүүжүүлэх, өргөжүүлэх асуудлыг хуульчлан зохицуулаагүй болох нь харагдаж байна.
- Хуулийн 21-р зүйлийн 21.1.3 дахь хэсэгт “тасралтгүй 25 ба түүнээс дээш жил эрдэм шинжилгээ, туршилт, зохион бүтээх ажил эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний болон инженер-техникийн ажилтан, лаборант өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол ажиллаж байгаа байгууллагаас нь 12 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн мөнгөн тэтгэмж олгох” хэмээн эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгааг тогтоож өгсөн байдаг бөгөөд эрдэм шинжилгээний ажилтнуудаас авсан судалгааны дүнд 12 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний тэтгэмж нь бодит хэрэгцээ шаардлагатай нийцдэггүй гэж нийт санал асуулгад оролцогчдын 75 хувь нь дүгнэсэн байна. Энэ нь тухайлбал Төрийн албаны тухай хуульд заасан 36 сарын цалинтай тэнцэх буцалтгүй тусламжтай харьцуулахад хавьгүй бага байна.

Дээрх асуудалд үндэслэн хүрээнд энэхүү судалгааны цар хүрээг “Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль”-ийн цар хүрээг болон нэр томъёог тодорхой болгох, шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагааны удирдлагын тогтолцоо, бүтцийг сайжруулах, санхүүжилтийн талаарх болон эрдэм шинжилгээний ажилтнуудын нийгмийн баталгааны асуудлыг сайжруулах гэж тодорхойлов.

1.2. Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэдийг тодорхойлох

Тухайн улсын шинжлэх ухаан, технологи хөгжихгүй байх нь улсын иргэн бүрийн амьдралд шууд бусаар нөлөөтэй. Гэвч судалгааг нарийвчлах зорилгоор тухайн салбарын харилцаанд өртөгдөж буй хүмүүс буюу шинжлэх ухаан, технологийн салбарын судлаачид болоод эрдэм шинжилгээний байгууллага, хамаарал бүхий бусад этгээдүүдийг хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол хөндөгдөж буй субъектүүд хэмээн тодорхойллоо.

№	Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж буй бүлэг	Нөлөөлж буй хэлбэр
1	Эрдэм шинжилгээний байгууллага	Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үйл ажиллагаа, түүний санхүүжилтийн асуудал нь Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулиас шууд хамааралтай байна. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийн асуудал хуульд тодорхой тусгагдаагүй нь тэдгээрийн үндсэн үйл ажиллагаанд шууд сөргөөр нөлөөлж байгаа юм.
2	Эрдэм шинжилгээний ажилтан	Эрдэм шинжилгээний ажилтны ажлын байр, статус, цалин хөлс болон тэтгэмж, нийгмийн баталгааны асуудал нь энэ хуулиас шууд хамааралтай байгаа юм. Эрдэм шинжилгээний ажилтны цалин хөлс тэтгэмж болон аттестатчиллын асуудлыг зохицуулсан хуулийн заалт нь тэдгээрийн нийгмийн баталгааг хангалттай хэмжээнд хангахгүй байна.
3	Захиалагч	Эрдэм шинжилгээний ажлыг захиалах, үр дүнг хүлээн авах эрх бүхий этгээд болох захиалагч нь эрдэм шинжилгээний байгууллагын эрх, үүрэг болон хуулийн захиалагчид хамааралтай заалтуудаас хамааралтай байгаагаас гадна эрдэм, шинжилгээ, судалгаа, төслийн үр дүнд бий болсон оюуны өмчийг өмчлөх эрхийг хуулиар зохицуулаагүй тул төлөвлөгөө, санхүүжилт гарган хийж гүйцэтгэсэн эрдэм шинжилгээний ажлын үр шимийг хүртэх эрх нь хязгаарлагдмал байна.

1.3 Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөл

“Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль”-д үүсэж буй зарим асуудлын шалтгаан нөхцөлийг дараах байдлаар багцлан авч үзэв.

А. Удирдлагын бүтэц, зохион байгуулалтад холбогдох асуудал

Өмнө дурдсанчлан судалгаанд оролцогчдын 50 хувь нь Шинжлэх ухаан технологийн үндэсний зөвлөлийн зөвлөмж нь оновчгүй, зарим нэг асуудлыг авч

хэлэлцэх хугацаа байдаггүй, хэтэрхий олон асуудлыг хэлэлцдэг хэмээн дүгнэсэн байх бөгөөд зөвлөмж нь оновчгүй, үр ашиггүй байгаа шалтгаан нь уг зөвлөлөөс хэт олон, нарийвчилсан асуудлаар зөвлөмж гаргахаар хуульчилсан явдал юм. Үүнд тухайлбал тус зөвлөлөөс нэр дурдсан 15 асуудлаар болон хуульд заасан бусад чиг үүргийн дагуу асуудлыг хэлэлцэж гаргахаар заасан байх бөгөөд тус нэр дурдсан 15 асуудал нь уг хуулийн 7.1 дэх хэсэгт заасан “шинжлэх ухаан, технологийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах талаар зөвлөмж гаргах” чиг үүрэгт шууд хамаалгүй асуудлуудыг оруулсан байгаа юм.

Түүнчлэн тус хуулийн 8.1.3 дахь хэсэгт “Шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шинжлэх ухаан, технологийн талаар Засгийн газрын захиалгаар улсын төсвийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх шинжлэх ухаан, технологийн төслийг сонгон шалгаруулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, суурь, хавсарга судалгааны чиглэл, санхүүжилтийг батлах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ” хэмээн заасан нь тус хуулийн 4-р бүлэг (Шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх, үр дүнг тайлагнах)-ийн 16-р зүйлийн 16.2 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 16.1-д зааснаар шалгарсан эрдэм шинжилгээ, туршилт, зохион бүтээх ажлыг санхүүжүүлэхэд олгох хөрөнгийн хэмжээг Зөвлөлийн зөвлөмжийг үндэслэн шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тогтооно” хэмээн заасантай давхардаж, агуулгын хувьд зөрчилдөж байгаа юм.

Мөн уг хуулийн 12.5 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 12.1.1-д заасан байгууллагад (төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой эрдэм шинжилгээний байгууллага) төрийн өмчийн төлөөлөл ажиллуулах, төрийн өмчийн эзэмшил, ашиглалт, зарцуулалтад хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар зохицуулна” хэмээн заасан нь хэдийгээр уг хуулийг эшилсэн байх боловч Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 21 болон бусад холбогдох зүйл заалтад төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн талаарх асуудал, түүний дотор төлөөллийн асуудлыг зохицуулсан байх тул тухайлан эшлэл хэрэглэх шаардлагагүй байна.

Өмнө дурдсанчлан Захиалагч нь Шинжлэх ухаан, технологийн хуульд заасны дагуу хөдлөх болон үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрхтэй бөгөөд Монгол Улсын Иргэний хуулийн 84-р зүйлд заасанчлан хөдлөх болон үл хөдлөх эд хөрөнгө нь эд хөрөнгөд хамаарах бөгөөд оюуны үнэт зүйл нь эдийн бус хөрөнгөд хамаардаг тул хөдлөх ба үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчилснөөр эрдэм шинжилгээний ажлын үр шим болох оюуны өмчийг буюу оюуны үнэт зүйлийг өмчлөх эрх үүсэхгүй.

Б. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтэд холбогдох асуудал

Өмнөх хэсэгт дурдсан тодорхой этгээдүүдийн эрх, ашиг сонирхлыг хөндөж, асуудал үүсгэж буй нэг үндэслэл болох санхүүжилтийн асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөлийг багцалбал дараах хэлбэртэй байна.

1. Хуулийн 14.1 дэх хэсэгт эрдэм шинжилгээний үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан байх боловч эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааг хэрхэн санхүүжүүлэх тухай зохицуулаагүй байгаа нь тухайн эрдэм шинжилгээний байгууллагын оршин тогтнох, үйл ажиллагаа явуулах боломжийг зохицуулсан эрх зүйн зохицуулалтгүй болгож байна.
2. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын олсон орлогоо зохицуулах талаар заалт байхгүй нь тухайн байгууллагын санхүүжилтийн механизм сул, олсон орлогоор ашигтай захиран зарцуулах, өөрийгөө санхүүжүүлэх эрх зүйн орчин байхгүйд хүргэж байна.
3. Засгийн газрын захиалгаар хийгдсэн эрдэм шинжилгээний судалгааг тайлагнах талаарх эрх зүйн зохицуулалт байхгүй тул тухайн санхүүжилтийг үр ашигтай, бүтээмжтэй зарцуулсан эсэхийг хянах механизм сул байна.
4. Хуулийн 8.1.3 дахь хэсэгт “Шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь Засгийн газрын захиалгаар улсын төсвийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх шинжлэх ухаан, технологийн төслийг сонгон шалгаруулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, суурь, хавсарга судалгааны чиглэл, санхүүжилтийг батлах бүрэн эрхтэй” хэмээн заасан байдаг ба энэ мөн хуулийн 6.1.6 дахь хэсэгт заасан “Засгийн газрын захиалгаар улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцэтгэх шинжлэх ухаан, технологийн хөтөлбөр, төсөл, судалгааны ажлын хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн хэмжээг тооцож, улсын төсөвт тусгуулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах” Засгийн газрын бүрэн эрхтэй давхардаж, санхүүжилтийг батлах эрх бүхий субъектийг тодорхойгүй болгож байна. Үндсэн хуулийн 38.2.2 болон Монгол Улсын Улсын төсвийн тухай хуульд заасны дагуу Засгийн газар нь хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн хэмжээг тооцож, төсөвт тусгуулах эрх бүхий этгээд бөгөөд уг хуулийн 16.2 дахь хэсэгт мөн эрдэм шинжилгээний ажлыг санхүүжүүлэхэд олгох хөрөнгийн хэмжээг шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тогтооно хэмээн заасан байна. Эндээс улсын төсвөөр нэгэнт батлагдсан санхүүжилтийг хуваарилах, хэмжээ тогтоох асуудлыг Засгийн газрын гишүүн буюу яам гаргах мэтээр харагдаж байгаа боловч 8.1.3 дахь заалт нь тухайн асуудлыг зөрчилдөөнтэй, хийдэл бүхий зохицуулалттай болгож байна.
5. Дээрх асуудалтай холбогдуулан төрийн захиргааны төв байгууллага санхүүжилт батална хэмээн заасан нь зөрчилтэй байгаа тул тус хуулийн 17.1.1 дэх хэсэгт “Захиалагч нь санхүүжилтийн зориулалтаар олгогдох хөрөнгийн талаар саналаа шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад уламжлах эрхтэй” хэмээн заасан нь мөн логикийн хувьд зөрчилтэй байна.

6. Хуулийн 7.2.5 дахь хэсэгт “Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөл нь суурь болон хавсарга судалгаа, шинжлэх ухаан, технологийн ололтыг үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд нэвтрүүлэх үйл ажиллагаанд зарцуулах санхүүжилтийн асуудлын талаар зөвлөмж гаргахаар заасан нь дээр дурдсанчлан уг зөвлөлийн 7.1 дэх хэсэгт заасан чиг үүрэгт хамаарахгүй байна.

В. Эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгаанд холбогдох асуудал

Эрдэм шинжилгээний ажилтнуудын нийгмийн баталгаатай холбогдох асуудал үүсгэж буй шалтгаан нөхцөлийг дараах байдлаар томъёолж болохоор байна.

Эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт хомс байдгийн улмаас тэдгээрийн цалин хөлс, цаашлаад нийгмийн батгалаа нь хангалттай сайн хангагддаггүй талаар энэхүү судалгаанд дурдсан.

Хуулийн 19.4 дэх хэсэгт “Судалгааны ажлын арга барил, ур чадварынх нь түвшнийг үнэлэх, зэрэг дэвийг ахиулах зорилгоор эрдэм шинжилгээний ажилтныг 4 жил тутамд аттестатчилалд хамтруулах бөгөөд журмыг нь шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд батална” хэмээн заасан байна.

Эрдэм шинжилгээний ажилтныг аттестатчилах, зэрэг дэвийг тогтоох асуудлыг БСШУ-ны Сайдын 2007 оны 211 тоот “Эрдэм шинжилгээний ажилтныг аттестатчилах журам”, 2012 оны А/88 тоот “Эрдэм шинжилгээний ажилтны зэрэг дэвийн тодорхойлолт, нийтлэг шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийг батлах тухай” тушаалын хавсралтаар тус тус зохицуулдаг.

Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй журмыг БСШУ-ны Сайд 2007 оны 211 дүгээр тушаалын хавсралтаар баталсан бөгөөд уг хавсралтын нийтлэг үндэслэлд “Эрдэм шинжилгээний ажилтны аттестатчилал (цаашид "аттестатчилал" гэнэ)-ыг эрдэм шинжилгээний байгууллага тус бүрээр 4 жил тутам зохион байгуулна” хэмээн заасан байна.

Тиймээс эндээс уг аттестатчиллыг 4 жил тутам зохион байгуулахаар заасан нь харагдаж байх бөгөөд уг журмын 1.4 дэх хэсэгт 2-оос доошгүй жил ажилласан эрдэм шинжилгээний ажилтныг аттестатчилахаар заасан байна. Одоо хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй хууль тогтоомж болон сайдын тушаалын дагуу тухайн байгууллагад эрдэм шинжилгээний ажилтнаар орж 2 жил ажилласан залуу ажилтан нь аттестатчилалд хамрагдахын тулд дахин 2 жил хүлээхээр байгаа юм. Хэдийгээр журмын 1.4 дэх хэсэгт “Эрдэм шинжилгээний ажил хийсэн хугацаа нь 2 жил хүрээгүй ч тодорхой бүтээл гаргасан ажилтан өөрөө хүсвэл аттестатчилалд орж болно” хэмээн заасан боловч энэ нь тухайн ажилтан аттестатчилал хийгдэх хүртэл 3 хүртэл жилийг тухайн эрдэм шинжилгээний байгууллагадаа ажиллах ёстой шалгуур үзүүлэлтийг

хөнгөлөхгүй бөгөөд уг хугацааны туршид зэрэг дэв, цалин хөлсийг нэмэгдүүлэх боломжгүй нөхцөл байдалд хүргэхээр байна.

Түүнчлэн хэдийгээр журмын 1.5 дахь хэсэгт “Шинжлэх ухааны бүтээлээрээ тухайн аттестатчиллын хугацаанд төрийн шагнал, “Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 22.1.1, 22.1.2-т заасан шагнал хүртсэн ажилтан, жирэмсэн болон 2-оос доош насны хүүхэдтэй эмэгтэй эрдэм шинжилгээний ажилтныг ээлжит аттестатчиллаас чөлөөлнө. Харин өөрөө хүссэн тохиолдолд тэднийг аттестатчилалд оруулж болно” хэмээн хүндэтгэн үзэх шалтгааныг зааж өгсөн боловч тухайн ажилтан аттестатчилал хийгдсэн жилд хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас аттестатчиллаас чөлөөлөгдсөн тохиолдолд дахин 4 жил хүлээхээр байна.

Түүнчлэн эрдэм шинжилгээний ажилтнуудын нийгмийн баталгаа хангалтгүй байгаа ба нэгэн нөхцөл шалгуур нь тэдгээрийн цалин хөлс, тэтгэмж хангалтгүй байдагтай холбогдоно. Үүнд тухайлбал “тасралтгүй 25 ба түүнээс дээш жил эрдэм шинжилгээ, туршилт, зохион бүтээх ажил эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний болон инженер-техникийн ажилтан, лаборант өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол ажиллаж байгаа байгууллагаас нь 12 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн мөнгөн тэтгэмж олгох” хэмээн заасан заалт хамаарч байна.

1.4 Асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг тодорхойлсон байдал

Дээр дурдсан эрхзүйн асуудал болон нийгмийн бодит хэрэгцээ шаардлагыг шийдвэрлэх зорилгоор аргачлалын дагуу асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

Зорилго: “Шинжлэх ухаан, технологийн удирдлагын бүтэц тогтолцоог сайжруулах, шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх, эрдэм шинжилгээний ажилтнуудын нийгмийн баталгааг нэмэгдүүлэх”.

ХОЁР. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хувилбаруудыг тогтоож, зорилгод хүрэх байдал буюу “Шинжлэх ухаан, технологийн удирдлагын бүтэц тогтолцоог сайжруулах, шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх” зорилгыг хангаж чадах эсэх, зардал, үр өгөөжийн харьцаа буюу хувилбарыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардал, үзүүлэх эерэг өөрчлөлтийг харьцуулан дараах дүгнэлтийг гаргалаа.

Асуудлыг зохицуулж болох хувилбаруудын эерэг болон сөрөг тал

А. Удирдлага, бүтэц, зохион байгуулалтын асуудал

Санал		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр	Үр дүн
	Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлээр тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх	Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны бүтэц, зохион байгуулалтын ажлыг хийж гүйцэтгэхтэй холбогдох тул асуудлыг бүрэн шийдвэрлэх боломжгүй. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль тогтоомжид заасны дагуу Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөл, Яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл, Шинжлэх ухааны академи нь тодорхой чиг үүрэг гүйцэтгэх замаар шинжлэх ухаан, технологийн асуудлыг зохицуулсан эрх зүйн харилцаанд оролцдог бөгөөд тэдгээрийн гүйцэтгэх чиг үүрэг нь дурдагдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд хангалтгүй байна.	Зардал шаардагдана. Асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг арилгахад нөлөөлж, сөрөг үр дагаврыг бууруулж чадахгүй.	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй.
	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуульд тулгамдаад байгаа бэрхшээл, асуудлыг шийдвэрлэх бөгөөд зорилгод хүрэх боломжтой.	Зардал гарах боловч энэ нь хувилбар нь асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг шийдвэрлэхэд чухал нөлөө үзүүлэх боломжтой.	Үр дүнтэй

Б. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийн асуудал

Санал		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн	Үр дүн
	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуульд тулгамдаад байгаа бэрхшээл, асуудлыг шийдвэрлэх бөгөөд зорилгод хүрэх боломжтой.	Зардал гарах боловч энэ нь хувилбар нь асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг шийдвэрлэхэд чухал нөлөө үзүүлэх боломжтой.	Үр дүнтэй

Асуудлын мөн чанар, цар хүрээ болон нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн шинжлэх ухаан технологийн санд оруулах төсвийн хэмжээг нэмэгдүүлэхийн тулд болон уг хуулиар зохицуулагдаж буй субъектүүдийн хэрэгжүүлэх эрх хэмжээг өөрчлөхөд “Шинжлэх, ухаан технологийн тухай хууль”-ийн шинэчилсэн найруулгыг төсөл хэлбэрээр хуулийн төслийг боловсруулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

А. Шинжлэх ухаан, технологийн удирдлага, бүтэц тогтолцоог сайжруулах зорилгоор дараах зохицуулалтын хувилбаруудыг дэвшүүлэв.

Санал 1. Шинжлэх ухаан технологийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг үр дүнтэй болгох, ачааллыг бууруулах зорилгоор уг зөвлөлийн хэлэлцэж, зөвлөмж гаргах асуудлын тоог бууруулах.

Санал 2. Шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлийн гаргах зөвлөмжийг чанартай, үр дүнтэй болгох зорилгоор тодорхой зөвлөмж гаргах чиг үүргийг нь яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлд шилжүүлэх.

Дээрх 2 хувилбар судалгаагаар дэвшүүлсэн зорилгод хүрэх боломжтой гэж үзэж тус хоёр хувилбарын үр нөлөөг зорилгод хүрэх байдал болон зардал, үр өгөөжийн харьцаагаар харьцуулан авч үзье.

Зорилгод хүрэх байдал:

Санал:1. Шинжлэх ухаан технологийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг үр дүнтэй болгох, ачааллыг бууруулах зорилгоор уг зөвлөлийн хэлэлцэж, зөвлөмж гаргах асуудлын тоог бууруулах. Асуудлыг шийдвэрлэх зорилт нь Шинжлэх ухаан технологийн удирдлага, бүтэц тогтолцоог сайжруулах явдал юм.

Зардал, үр өгөөж

Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөлийн үйл ажиллагаанд багагүй зардал гарч байгаа ба санал 1-ийг хэрэгжүүлснээр улсын төсвөөс гарах зардал нэмэгдэхгүй бөгөөд харин ч цогц зөвлөмж, баримт бичиг гаргах замаар зөвлөлийн захиргааны зардал хэмнэгдэх боломжтой байна.

Зорилгод хүрэх байдал:

Санал:2. Шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлийн гаргах зөвлөмжийг чанартай, үр дүнтэй болгох зорилгоор тодорхой зөвлөмж гаргах чиг үүргийг нь яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлд шилжүүлэх.

Зардал, үр өгөөжийн харьцаа

Хоёрдугаар санал нь Нэгдүгээр саналтай харьцуулахад зардлын хувьд илүү өндөр байх магадлалтай байна. Хэдийгээр санал2-ын хувьд шинээр байгууллага байгуулах болон ажилчдын орон тоог нэмэгдүүлэх зэрэг зардал гаргахгүй байх боломжтой байгаа боловч яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл нь холбогдох асуудлаар зөвлөмж боловсруулахаар судалгаа шинжилгээ хийж гүйцэтгэх, уг боловсруулсан зөвлөмжийг шинжлэх ухаан технологийн үндэсний зөвлөлд хүргүүлэн үндэсний зөвлөл нь яамдаас ирсэн зөвлөмжийг нэгтгэх зэргээр үйл ажиллагааны шат дарааллыг нэмэгдүүлж, захиргааны болон бусад зардлыг нэмэгдүүлэх магадлалтай байна.

Б. Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор дараах саналуудыг дэвшүүлээ.

Санал:1. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг хуульд тусгаж өгөх, төрийн өмчит эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны зардлыг улсын төсөвт тусган санхүүжүүлэх талаар зохицуулах.

Санал:2. Хуульд заасан “Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх” гэх томъёоллыг “шинжлэх ухаан, технологийн болон эрдэм шинжилгээний байгууллагын үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх” болгон өөрчлөх замаар эрдэм шинжилгээний байгууллагын тогтмол санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэх.

Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үйл ажиллагааны санхүүжилтийг хангах зорилгоор дээрх хоёр саналыг аль алийг нь хэрэглэх боломжтой гэж үзсэн тул зорилгод хүрэх байдал,түний дотор томъёолол болон зардал, үр өгөөжийн харьцаагаар нь дараах байдлаар харьцуулав.

Зорилгод хүрэх байдал:

Санал:1 Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг хуульд тусгаж өгөх, төрийн өмчит эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны зардлыг улсын төсөвт тусган санхүүжүүлэх талаар зохицуулах.

Энэ саналын хувьд эрдэм шинжилгээний байгууллагын үйл ажиллагааны санхүүжилтийг шийдвэрлэх зорилгоор суурь санхүүжилт буюу үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилт гэсэн ойлголтыг хууль тогтоомжид оруулж өгөх шаардлагатай болох юм. Мөн төрийн өмчит эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны зардлыг ямар байдлаар улсын төсөвт тусгах, хэн шийдвэрлэх зэрэг асуудлыг зохицуулах шаардлагатай болно. Хэдийгээр Төрийн өмчит эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудал нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн дагуу зохицуулагдах боловч хийдэл, зөрчил, тодорхойгүй байдал үүсгэхгүйн үүднээс тодорхой зохицуулалт хийх боломжтой байна. Мөн түүнчлэн “Шинжлэх ухааны салбарын хууль эрх зүйн орчны шинжилгээ”-нд тусгаснаар шинжлэх ухааны экспертүүд нь суурь санхүүжилттэй болох тухай санал дэвшүүлсэн байгаа нь эрдэм шинжилгээний байгууллагын суурь буюу үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн талаар зохицуулах хэрэгцээ шаардлагыг харуулж байгаа юм.

Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль тогтоомжийн дагуу эрдэм шинжилгээний байгууллага нь зөвхөн судалгаа тус бүрээр санхүүжих мэтээр

зохицуулагдсан нь бодит байдалд нийцэхгүй байгаа бөгөөд уг асуудлыг зохицуулах хуульчлах үүднээс нэгдүгээр саналыг хэрэгжүүлэх боломжтой байна.

Зардал, үр өгөөж

Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааг судалгаа хийсэн эсэхээс үл хамааран тогтмол санхүүжүүлэх асуудлыг хуульчилж өгч байгаа тул урт хугацаанд зардал гарах боловч хууль тогтоогчийн тухайн заалтыг хэрхэн томъёолсноос хамааран зардлын хэмжээ тодорхойлогдох боломжтой байна. Хэрэв улсын төсөвт тусгаж шийдвэрлэхээр зохицуулсан тохиолдолд тухайн жилийн төсвөөс хамааран шийдэгдэх тул улс орны эдийн засгийн өнөөгийн нөхцөлтэй уялдуулан их хэмжээний зардал гаргахгүйгээр шийдвэрлэх боломжтой юм.

Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийг томъёолж өгсөнтэй холбогдуулан аливаа зардлын хэмжээ нэмэгдэхгүй байх боломжтой бөгөөд гагцхүү эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтыг сайжруулах үр өгөөжтэй байна.

ГУРАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН САНАЛУУДЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Хуулийн төсөл боловсруулах саналын үр нөлөөг ерөнхий асуултуудад хариулж дүгнэлтийг нэгтгэв.

1. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Шинжлэх ухаан, технологийн удирдлага, бүтэц тогтолцоог сайжруулах” хувилбаруудын эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөг дараах байдлаар тодорхойлов.

Эдийн засагт ямар нэг байдлаар үр нөлөө үзүүлэхгүй бөгөөд тодорхой нэмэлт зардал гарах боловч яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл нь холбогдох асуудлаар зөвлөмж боловсруулахаар судалгаа шинжилгээ хийж гүйцэтгэх, уг боловсруулсан зөвлөмжийг шинжлэх ухаан технологийн үндэсний зөвлөлд хүргүүлэн үндэсний зөвлөл нь яамдаас ирсэн зөвлөмжийг нэгтгэх зэргээр үйл ажиллагааны шат дарааллыг нэмэгдүүлснээр зөвхөн захиргааны зардал нэмэгдэх ба бусад зардал их хэмжээгээр нэмэгдэхгүй тул эдийн засагт төдийлөн сөрөг үр нөлөө багатай байна. Ер нь шинжлэх ухаан, технологийн салбар оруулах хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт нэмэгдэх боломжтой бөгөөд энэ утгаар эдийн засаг эерэг үр нөлөө үзүүлэх боломжтой байна.

Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор дэвшүүлсэн хувилбарын эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөг дараах байдлаар тодорхойлов.

Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуульд зааснаар болон төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийг өнөөдрийг хүртэл улсын төсвөөс санхүүжүүлж ирсэн тул уг санхүүжилтийн хэмжээг улсын эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан нэмэгдүүлэлгүйгээр үргэлжлүүлэх боломжтой юм.

Улсын төсвөөс гарах зардал байхгүй тул улсын эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй бөгөөд харин ч хувийн хэвшлийн болон бусад захиалагч санхүүжүүлэгчийн хөрөнгийг төвлөрүүлж, зөв зүйтэй захиран зарцуулах боломжтой болсноор урт хугацаандаа улсаас олгох санхүүжилтийн хэмжээг бууруулж болох боломжтой байна. Харин улсын төсвөөс эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад татаас олгох улсын төсвөөс багагүй хэмжээний нэмэлт зардал гаргах нь зайлшгүй тул эдийн засагт сөрөг үр нөлөөтэй байж болохоор байна.

2. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгож, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийг нэмэгдүүлсэнээр нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлнэ.

3. Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Энэхүү судалгааны тайланд дэвшүүлсэн саналуудыг хэрэгжүүлснээр байгаль орчинд ямар нэгэн шууд болон шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4. Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж байгаа эсэх

Судалгааны үр дүнд тулгуурлан дэвшүүлсэн саналууд нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай зөрчилдөхгүй бөгөөд оюуны өмч, эдийн бус баялгийн өмчлөх эрхийг шилжүүлэх асуудлыг зохицуулах нь 2006 онд батлагдсан Монгол Улсын Зохиогчийн эрхийг хамгаалах тухай хууль болон Патентын тухай хуулийн холбогдох зүйлд заасантай нийцэж байгаа болно.

Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор дэвшүүлсэн саналуудын хувьд эрдэм шинжилгээний байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилт буюу суурь санхүүжилтийн талаар хууль тогтоомжид тусган өгөх нь Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ болон бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй байна. Харин ч төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль болон Төсвийн тухай хуульд заасанчлан улсын төсвөөс санхүүждэг байгууллагын суурь санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулан тусгаж байгаа тул

тэдгээр хууль тогтоомжид нийцэж байгаа юм. Мөн Монгол Улсын үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй.

ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

Судалгааны 2-р хэсэгт зардал үр өгөөжийн харьцааг зорилгод хүрэх боломжтой харьцуулан судалсны үндсэн дээр дээрх хоёр саналын эерэг болон сөрөг талыг харьцуулан дүгнэлээ.

1. Гарч болох эерэг үр дагавар

Шинжлэх ухаан, технологийн удирдлага, бүтэц тогтолцоог сайжруулах” зорилгоор дэвшүүлсэн саналуудын эерэг үр дагаврыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

Шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлийн зөвлөмж гаргах асуудлын тоог бууруулах нь уг зөвлөлийн үйл ажиллагааг үр дүнтэй болгох, гарах зөвлөмжийг уялдаа холбоотой болгох эерэг үр дагавартай байна. Зөвлөмж гаргах тодорхой асуудлыг яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлд шилжүүлснээр шинжлэх ухаан технологийн бодлого, түүний хэрэгжилт, шинжлэх ухаан технологийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааны аливаа асуудлыг орхигдуулахгүйгээр судалгаа хийх эерэг үр дагавартай.

Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлсэнээр эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт болон санхүүжилтийн зарцуулалтыг хянах механизмыг сайжруулах, тодорхой болгох боломжтой. Эрдэм шинжилгээний байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор хөрөнгө төвлөрүүлэх эрхийг олгох болон татаас олгохоор дэвшүүлсэн нь эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх, тогтмол санхүүжилттэй болгох, ингэснээр тухайн байгууллагын үйл ажиллагаагаа өргөтгөх, эрдэм шинжилгээ судалгааны ажлын тоо хэмжээ, цар хүрээг нэмэгдүүлэх сайн үр дагавартай бөгөөд эрдэм шинжилгээний байгууллага нь шинжлэх ухаан технологийг хөгжүүлэх үндсэн субъект болохынхоо хувьд тэдгээрийн үйл ажиллагааг дэмжиж, санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэснээр Монгол Улсын шинжлэх ухаан, технологийн хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулах эерэг үр дагавартай юм.

Улсын төсвийн санхүүжилттэй эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлын санхүүжилтийг үр ашигтай зарцуулсан эсэхийг хянах хяналтын механизм сайжрах бөгөөд мөн эрдэм шинжилгээний байгууллагын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх эерэг дагавартай байна. Түүнчлэн эрдэм шинжилгээний судалгааны явц болон үр дүн, төсвийн зарцуулалтын талаарх тайланг үнэлэх аргачлал бий болгосноор төрийн байгууллагын үйл ажиллагааг жигдрүүлэх, засгийн газрын захиалгатай хийгдэж буй эрдэм шинжилгээ,

судалгааны ажлыг чанаржуулах, түүнийг үнэлэх нэгдсэн стандарттай болгосноор шударга, хараат бус үйл ажиллагааг дэмжих эерэг үр дагавартай байна.

Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа уялдаа холбоотой, зөрчилдөөнгүй болгох эерэг үр дагавартай юм. Мөн төрийн захиргааны төв байгууллагад санхүүжилтийн хуваарь тогтоох бүрэн эрхийг олгож зохицуулах нь эрдэм шинжилгээ, судалгаа, төслийг цаг хугацааны хувьд дэс дараалалтай, уялдаа холбоотой хэрэгжүүлэх боломжийг нэмэгдүүлэх бөгөөд ингэснээр судалгааны ажлыг илүү үр дүнтэй болгох эерэг үр дагавартай юм.

2. Гарч болох сөрөг үр дагавар

Шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлийн зөвлөмж гаргах асуудлын тоог бууруулах саналын хувьд гарч болох сөрөг үр дагавар нь Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөлөөс гарах зөвлөмж нь хэт ерөнхий, нарийн бодлогын асуудлыг дэлгэрэнгүй тусгаагүй байж болзошгүй юм. Яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл нь өөрийн салбар шинжлэх ухааны асуудлын бусад салбараас ангид судалж, зөвлөмж гаргаснаар шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын уялдаа холбоо алдагдаж болзошгүй сөрөг үр дагавартай.

Шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг зохицуулсан зохицуулалтын тодорхой болгох, эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх саналын хувьд улсын төсвөөс гарах санхүүжилт нэмэгдэж болзошгүй сөрөг үр дагавартай байгаа боловч төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад өнөөдрийг хүртэл олгож байгаа санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхгүйгээр уг асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой.

Эрдэм шинжилгээний байгууллагууд үндсэн үйл ажиллагааныхаа хүрээнд олсон хөрөнгөө фонд буюу дансанд хуримтлуулах, захиран зарцуулах боломжийг хуульчлан өгснөөр тэдгээр байгууллагуудыг урт хугацаандаа ашгийн төлөө үйл ажиллагаа явуулдаг, хувийн секторт илүүтэйгээр үйлчлэх чиг хандлагатай болгож болзошгүй сөрөг үр дагавар илэрч болох юм. Улсын төсвөөс гарах зардал нэмэгдэх нь зайлшгүй бөгөөд эрдэм шинжилгээний байгууллагыг эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлаас олох санхүүжилтээс гадна нэмэлт орлогын эх үүсвэртэй болгох нь урт хугацаандаа тэдгээр байгууллагын судалгааны үйл ажиллагааны чанар буурах, үр бүтээмжийг багасгаж болзошгүй.

ТАВ. ТУХАЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТАЛААРХ ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ЭРХЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

Хамрах хүрээ: Судалгаанд шинжлэх ухааны салбарын тогтолцоо, үйл ажиллагаа, шинжлэх ухааны академийн бүтэц, зохион байгуулалт, санхүүжилт зэрэг шалгуураар Япон, БНХАУ, ОХУ, БНСУ, Польш Улсыг сонгон судлав.

Судалгаанд сонгосон 5 улсаас БНХАУ, ОХУ, Япон, БНСУ нь шинжлэх ухааны салбар өндөр хөгжсөн, шинжлэх ухааны ололт амжилтыг бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн салбарт өргөн нэвтрүүлсэн, өрсөлдөх чадвар сайтай, салбарын бүтэц, зохион байгуулалт ойлгомжтой, төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт оруулж буй санхүүжилт өндөр байна.

Харин Польш улсын хувьд салбарын тогтолцоо, түүн дотроо ШУА-ийн бүтэц, зохион байгуулалт бусад орны жишигт нийцэж байгаа боловч тус улсын төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт олгож буй санхүүжилтийн ДНБ-д эзлэх хувь дунджаар **0.80** хувьтай байгаа бөгөөд энэ нь дунджаас доогуур гэсэн ангилалд багтаж байна. *(Дэлгэрэнгүйг судалгааны тайлангийн хэсгээс үзнэ үү)*

ШУ-ны салбарын санхүүжилт: Судалгаанд хамрагдсан улс орнуудыг төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт олгож буй санхүүжилтийн ДНБ-д эзлэх хувиар нь авч үзвэл БНХАУ-**1.98**, Япон-**3.39**, ОХУ-**1.50**, БНСУ-**4.04** байна.

Монгол Улсын хувьд 2013-2016 он хүртэлх төсвийн гүйцэтгэл болон хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээс үзэхэд улсын төсвөөс шинжлэх ухааны салбарт төсөвлөж буй нийт санхүүжилт нь дунджаар **0.16** хувьтай байна.

Судалгаанд хамрагдсан улс орнуудын төсвөөс олгож буй санхүүжилтийн үзүүлэлтийг харьцуулсан хүснэгтээр үзүүлэв.

	2014 он <i>(гүйцэтгэл)</i> тэрбум ам.доллар		2015 он <i>(Төсөвт тусгагдсан)</i> тэрбум.доллар		2016 он <i>(төсөөлөл)</i> тэрбум.доллар	
	<i>Мөнгөн дүн</i>	<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	<i>Мөнгөн дүн</i>	<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	<i>Мөнгөн дүн</i>	<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>
БНХАУ	343.18	1.95%	372.81	1.98%	396.30	1.98%
ОХУ	53.52	1.50%	51.49	1.50%	50.98	1.50%
Япон	163.44	3.40%	164.59	3.39%	166.60	3.39%
Польш	7.53	0.80%	8.77	0.90%	9.08	0.90%
БНСУ	64.30	3.60%	74.53	4.04%	77.14	4.04%

Эх сурвалж: R&D Magazine.
Winter2016

Монгол Улс: Улсын хэмжээнд шинжлэх ухааны салбарын харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан салбарын гол хуулиуд болон бусад эрх зүйн актаар зохицуулж байна. Үүнд:

1. Шинжлэх ухааны академийн эрх зүйн байдлын тухай хууль (1996)
2. Технологи дамжуулах тухай хууль (1998)
3. Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль (2006)
4. Инновацийн тухай хууль (2006)
5. Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль (2006)
6. Шинжлэх ухаан, технологийн талаар төрөөс баримтлах бодлого (1998)
7. ШУТ-ийн мастер төлөвлөгөө 2007-2020 он (2007)
8. Төрөөс өндөр технологийн аж үйлдвэрийн талаар баримтлах бодлого (2010)
9. Үндэсний инновацийн тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр 2008-2015 (2007)

Салбарын гол хуулиудын зохицуулалтаас үзэхэд шинжлэх ухааны салбарын аливаа үйл ажиллагаанд оролцогчдыг дараахь байдлаар ангилж болохоор байна:

№	Байгууллагын түвшин	Байгууллагууд	
1	Удирдлагын буюу Захиргааны	Засгийн газар	
		Холбогдох яамд	
		Яамны шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөл	
		Агентлаг	
		Нутгийн захиргааны байгууллага	
2	Мэргэжлийн	1.Шинжлэх ухаан, технологийн үндэсний зөвлөл	
		2.ШУА:	Ерөнхийлөгч
			Их чуулган
			Бага чуулган
			Тэргүүлэгчид (Дэд ерөнхийлөгч, ЕНБД,
			Тэргүүлэгч гишүүд)
			Тэргүүлэгчдийн ажлын алба

		3.ШУА-ийн харьяа байгууллагууд (Эрдэм шинжилгээний байгууллагууд):	Хүрээлэн
			Төв
			Лаборатори
			Зохион бүтээх товчоо
			Туршилт, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний бааз
			Төрөлжсөн академи
		4. Дээд боловсролын байгууллага, их, дээд сургууль	
		5. Шинжлэх ухаан, технологи, үйлдвэрлэлийн нэгдэл	
		6. Музей, Үндэсний номын сан	
		7. Эрдмийн зөвлөл	
		8. Шинжлэх ухааны парк	
3	Бусад	Төрийн бус өмчийн шинжлэх ухааны академи	
		Шинжлэх ухаан, технологийн сан	
		Иргэн	
		Аж ахуйн нэгж	
		Байгууллага	

Санхүүжилт: Холбогдох хуулиудын зохицуулалтыг нэгтгэн үзвэл шинжлэх ухааны салбарын санхүүгийн эх үүсвэр нь:

- улсын төсөв;
- орон нутгийн төсөв;
- төслийн хөрөнгө;
- өөрийн үйл ажиллагааны орлого;
- гадаад улс, олон улсын байгууллагаас олгосон хөрөнгө;
- хандив, тусламж;
- бусад эх үүсвэрээс бүрдүүлнэ гэж заасан байна.

Мөн Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд ШУТС-нд олгох төсвийн хөрөнгийн хэмжээ ДНБ-ний 1.5%-иас багагүй байна гэсэн заалт байсан ч энэ зохицуулалтыг 2011 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болгосон байна.

1.БНХАУ-ын ТУРШЛАГА

БНХАУ-ын шинжлэх ухааны салбарын эрх зүйн орчин нь дараахь хууль тогтоомжоос бүрдэнэ:

1. Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хууль
2. Шинжлэх ухаан, технологийг дэлгэрүүлэх тухай хууль
3. Зохиогчийн эрхийн тухай хууль
4. Патентын тухай хууль
5. Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн Үндсэн хууль
6. Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн журам
7. Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сангийн хөгжлийн арванхоёрдугаар таван жилийн төлөвлөгөө болон холбогдох бусад хууль тогтоомж байна.

1.1 Шинжлэх ухааны яамны чиг үүрэг

БНХАУ-ын Төрийн Зөвлөл (засгийн газар)-ийн харьяа Шинжлэх ухаан, технологийн яам (MOST), Хятадын Шинжлэх ухааны академи (CAS), Хятадын Инженерийн ухааны академи (CAE), Хятадын засаглалын академи (CAG) болон Үндэсний байгалийн шинжлэх ухааны сан (NNSF) зэрэг байгууллагуудыг хамруулсан тогтолцоотой байна.

Шинжлэх ухаан, технологийн яам нь:

- ④ Шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн бодлого, төлөвлөгөө боловсруулахад тэргүүлэх чиг үүрэгтэй ажиллах, холбогдох хууль тогтоомж, харьяа байгууллагуудын журмыг боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах;
- ④ Үндэсний суурь судалгааны хөтөлбөр, Үндэсний өндөр технологийн судалгаа хөгжлийн хөтөлбөр, Шинжлэх ухаан, технологийг идэвхжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулах;
- ④ Нийгэм эдийн засгийн өсөлтийг хангах зорилгоор суурь судалгаа, хилийн судалгаа, нийгмийн үйлчилгээний судалгаа, цөм болон нийтлэг технологийн судалгааг зохион байгуулах;
- ④ Шинжлэх ухаан, технологийн тусгай төслүүдийн бодлого боловсруулах болон том өөрчлөлтөд зөвлөгөө үзүүлэх, бусад байгууллагуудтай хамтран үнэлгээ хийх, баталгаажуулах;
- ④ Нөөц хуваарилах (байгалийн) дэд бүтэц барьж байгуулахад шаардагдах судалгаа, үндэсний шинжлэх ухаан технологийн хөтөлбөр, үндэсний лабораторуудын төлөвлөгөөний биелэлтийг эмхэтгэх;
- ④ Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөг бодлогын дагуу боловсруулах, хяналт тавих, өндөр технологийн загварын бүтээгдэхүүнийг их хэмжээгээр үйлдвэрлэх

бодлогыг бусад байгууллагуудтай хамтран боловсруулах, үндэсний өндөр технологийн аж үйлдвэрлэлийн бүсийг удирдан чиглүүлэх;

🌐 Ард түмний амьжиргааг сайжруулах зорилгоор хөдөө орон нутгийн болон нийгмийн дэвшлийг хангахад чиглэгдсэн шинжлэх ухаан, технологийн нөөцийг нэмэгдүүлэх бодлого боловсруулах; Аж ахуйн нэгж, их сургууль болон судалгааны хүрээлэнгүүдийн хамтын ажиллагааны уялдааг сайжруулах, шинжлэх ухааны нээлт, технологийн бүтээл хийх баталгаагаар хангах, аж ахуйн нэгжийн инновацийн чадавхийг сайжруулах бодлого гаргах;

🌐 Эрдэм шинжилгээний байгууллагуудыг байгуулах, зохион байгуулалтын шинэчлэлийн санал гаргах, хяналт тавих;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийн санг хянах, нягтлан бодох бүртгэлийн эцсийн тайлан, төсөв боловсруулах чиг үүрэгтэй;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийн нөөцийг оновчтой хуваарилахад чиглэсэн гол бодлого, арга хэмжээг холбогдох байгууллагуудад санал болгох;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийн багийн чадавхийг бэхжүүлэх, төлөвлөгөө гаргах, бодлогын санал боловсруулах, Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын үнэлгээг гаргах;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийг зуучлагч, технологийн зах зээл болон шинжлэх ухааныг дэлгэрүүлэх бодлого, төлөвлөгөө боловсруулах;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийн үнэлгээ болон статистик мэдээллийг эрхлэх, зохистой хэмжүүрийг тогтоох;

🌐 Шинжлэх ухаан, технологийн дипломатуудыг томилох, тэдгээрийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, орон нутгийн засаг захиргаа болон холбогдох байгууллагуудын олон улсын харилцааг чиглүүлэх, Шинжлэх ухаан, технологийн хамтын ажиллагааг хоёр талын болон олон талт сувгаар дамжуулан хөгжүүлэх, Хятад улсын тусламж, хөнгөлөлтийн бодлого боловсруулах;

🌐 Төрийн Зөвлөлөөс өгсөн бусад үүргийг гүйцэтгэнэ.

1.2 Эрх зүйн орчин

Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хууль-ийн дөрөвдүгээр бүлэгт шинжлэх ухааны судалгаа болон технологийн хөгжлийн хүрээлэнг үүсгэн байгуулах харилцааг дараахь байдлаар хуульчилсан байна:

■ Төрөөс шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийн тархацын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулж, шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн тогтолцоог үүсгэн байгуулж, боловсронгуй болгох эрхтэй;

■ Иргэн, бусад хуулийн этгээд, байгууллагууд хуулийн дагуу шинжлэх ухаан, технологийн судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн байгуулах эрхтэй. Гадаадын байгууллага, иргэн нь Хятад улсын нутаг дэвсгэрт хуулийн дагуу дангаараа болон Хятад улсын иргэн, байгууллагуудтай хамтран шинжлэх ухаан, технологийн хүрээлэн байгуулах эрхтэй; Шинжлэх ухааны судалгаа болон технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь технологийн тэргүүлэх чиглэлийн судалгааны, олон нийтийн эрх ашгийн тулд үйл

ажиллагаа явуулдаг “шинжлэх ухаан, технологийн хүрээлэн”-г төрийн санхүүжилтээр байгуулж болно.

Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан хүрээлэнгүүдийг үрэлгэн, бүтээмж муутай байдлаас сэргийлэхийн тулд оновчтой, үр дүнтэй байдлаар дахин зохион байгуулна.

Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд болон их дээд боловсролын байгууллагууд нь докторын дараахь ажлын байр бий болгоно.

■ Хүрээлэнгүүд нь гадаад улсад хуулийн дагуу өөрсдийн салбарыг нээж болно.

■ Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд дараахь эрхийг эдэлнэ:

(1) хуулийн дагуу эрдэм шинжилгээний үйл ажиллагаа эрхлэх, оролцох;

(2) холбогдох хууль журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулах шинжлэх ухаан, технологийн төслийг бие даан тодорхойлно. Санхүү, бүтэц зохион байгуулалт, ажилтан шалгаруулах зэрэг дотоод асуудлаа хууль журмын дагуу бие даан шийдвэрлэх;

(3) бусад шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд, их дээд сургуулиуд, байгууллагуудтай хамтран судалгаа шинжилгээний үйл ажиллагаа явуулах;

(4) олон нийтийн хандив, санхүүгийн тусламж авах;

(5) хууль тогтоомжид заасан бусад эрх эдэлнэ.

■ Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь өөрсдийн үйл ажиллагаанд хамаарах хуулийн хүрээнд судалгаа шинжилгээний үйл ажиллагаа эрхлэхдээ хууран мэхлэх, залилах, мухар сүсгийг түгээн дэлгэрүүлэхийг хуулиар хориглоно.

■ Төрөөс санхүүжиж буй шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагаа нь төрийн зорилго чиглэлд нийцсэн байх бөгөөд олон нийтийн эрх ашигт үйлчилнэ. Шинжлэх ухаан, технологийг сурталчлан таниулах байгууллагууд нь хуулиар хориглосноос бусад тохиолдолд олон нийтэд нээлттэй байна.

■ Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь тодорхой үүрэгтэй, шинжлэх ухаанч үнэлгээтэй, ил тод, нээлттэй, өндөр зохион байгуулалттай, стандартчилагдсан менежмент бүхий орчин цагийн үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтын тогтолцоотой байна. Ерөнхийлөгч эсхүл бусад хүрээлэнгийн захирал нь шинжлэх ухаан, технологийн комисст зөвлөгөө өгөх, ажилтан, албан хаагчдад хяналт тавих, бусад хүрээлэнгүүдийн экспертүүдийг хүрээлэнгийн үйл ажиллагаа болон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэхэд урьж оролцуулах, хүрээлэнгүүдийн захирлыг өрсөлдөөнт сонгон шалгаруулалтаар томилдог тогтолцоог бүрдүүлнэ.

■ Төрийн санхүүжилтээр байгуулагдсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь судалгаа шинжилгээ, технологийн нөөц баялгийг ашигтай, үр бүтээлтэйгээр хуваалцах, ашиглах механизмыг бүрдүүлнэ.

■ Улсаас, төрийн мэдлийн бус байгууллагууд бие даан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэн байгуулахыг дэмжиж ажиллах ба тэдний хууль ёсны эрхийг ашгийг баталгаажуулна.

Төрийн бус байгууллагуудын байгуулсан шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь хуулийн дагуу улсаас санхүүжиж буй аливаа судалгаа шинжилгээний төсөл, хөтөлбөрүүдэд тэгш эрхтэйгээр оролцох, өрсөлдөх эрхтэй.

Ашгийн бус шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд нь хуулийн дагуу холбогдох татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдах боломжтой байхаар зохицуулжээ.

Төрөөс аж ахуйн нэгжийн технологийн дэвшлийн талаар баримталж буй бодлого: Шинжлэх ухаан, технологийн дэвшлийн тухай хуулиар төрөөс аж ахуйн нэгжүүдийн технологийн дэвшлийг дор дурьдсаны дагуу зохицуулсан байна.

■ Төрөөс технологийн шинэчлэлийн чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд тэргүүлэх чиг үүрэгтэй оролцдог зах зээлийн баримжаатай тогтолцоог бий болгох, аж ахуйн нэгж болон шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн байгууллага, дээд боловсролын байгууллагын үйл ажиллагааг уялдуулах, аж ахуйн нэгж байгууллагуудын технологийн шинэчлэлийн үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх, технологийн шинэчлэлд аж ахуйн нэгжүүдийг тэргүүлэх үүрэгтэйгээр оролцох нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

■ Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөнд засгийн газар эсвэл мужийн түвшнээс дээш түвшний аж үйлдвэрийн хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлж, холбогдох газруудаас томъёолсон аж үйлдвэрийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тусгах.

■ Шинжлэх ухаан, технологийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан төслүүдийг шийдвэрлэх үед, Засгийн газар эсхүл аймгаас дээш түвшний холбогдох газрууд нь аж ахуйн нэгжүүдэд эдгээр төслүүдийг эхлүүлэхэд нь адил тэгш нөхцөлөөр өрсөлдөх боломж бүрдүүлэх; эдгээр төслүүдийг эхлүүлэхдээ шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүд, дээд боловсролын байгууллагуудтай хамтран зах зээлийн төсөөллийг тодорхойлсон төслүүдийг тэргүүн ээлжинд дэмжинэ.

■ Төрөөс дараахь чиглэлээр ажиллах аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжинэ:

- Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнгүүдийг дотооддоо бий болгох бол;
- Аль нэг аж ахуйн нэгж шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэнтэй хамтран судалгаа, технологийн хүрээлэн байгуулах эсхүл дээд боловсролын байгууллага болон бусад байгууллагуудад судалгаа, хөгжлийг хариуцуулах бол;
- Эрдэм шинжилгээний ажилчид, техникийн ажилтнуудыг элсүүлэх, сургалтад хамруулах, ажиллуулах бол;

- Шинжлэх ухааны судалгаа, технологийн хөгжлийн хүрээлэн, дээд боловсролын байгууллага, мэргэжлийн коллеж, сургууль, сургалтын төвтэй хамтран мэргэжлийн техникч, өндөр ур чадвартай мэргэжилтнийг бэлтгэх, сургах болон их, дээд сургуулийн төгсөгчдийг тухайн аж ахуйн нэгжид ажиллуулах бол;
- Хуульд заасны дагуу докторын зэрэг хамгаалсны дараа ажлын байраар хангах бол;
- Ажилчдын дунд ур чадварын сургалт, технологийн шинэчлэл хослуулсан шинжлэх ухаан, технологийг дэлгэрүүлэх, хөтлөн явуулах, шинжлэх ухаан, технологийг түгээн дэлгэрүүлэх, тэдгээрийг олон нийтэд нээлттэй байлгах байгууламж эсхүл төв байгуулах бол тухайн аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг төрөөс дэмжинэ.

■ Төр аж ахуйн нэгж байгууллагуудын R&D, технологийн инновацийн оролтыг нэмэгдүүлэх, бие даан хэрэгжүүлэх судалгаа, хөгжлийн сэдэв хүрээг тодорхойлох болон технологийн шинэчлэлд нэвтрэх боломжийг нэмэгдүүлэх дэмжлэг үзүүлнэ.

■ Төрөөс технологи эзэмших, шингээх, дахин бүтээх чиглэлээр аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлнэ.

■ Шинэ технологи, бүтээгдэхүүн, техникийг хөгжүүлэх чиглэлээр хөрөнгө оруулсан аж ахуйн нэгжүүдийн судалгаа, хөгжлийн зардлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийн судалгаанд ашигласан аж ахуйн нэгжийн багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдлийг тооцон, татварын өмнөх орлогоос хасч тооцно.

■ Төрөөс Засгийн газрын тусгай сангаас ААН-ийн бие даасан судалгаа, хөгжлийн шинэчлэл болон үйлдвэрлэлийн ололт амжилтад хэрэглэхээр авсан зээлд баталгаа гаргах, хүүгийн хөнгөлөлт олгоно.

■ Бодлогод чиглэсэн санхүүгийн хүрээлэнгүүд өөрсдийн үйл ажиллагааны хамрах хүрээнд Засгийн газраас дэмжиж буй бие даасан инновацийн төсөлд тусгай нөхцөл санал болгоно.

■ Төрөөс хөрөнгийн зах зээлийг сайжруулах, бие даасан инноваци, шинэ болон өндөр технологийг дэмжих механизмыг бүрдүүлэгч ААН-д хөрөнгийн зах зээлийн давуу талыг ашиглан хөгжих нөхцөлөөр хангана.

■ Төрөөс анхдагч төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд хөрөнгө оруулалтыг чиглүүлэх Засгийн газрын бус сан байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

■ Дараахь аж ахуйн нэгжүүд холбогдох хууль журмын дагуу татварын хөнгөлөлт эдэлнэ:

-судалгаа, хөгжлийн болон өндөр, шинэ технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл эрхэлдэг аж ахуйн нэгж; -жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийн хэрэгжүүлсэн өндөр болон шинэ технологийн анхдагч төслүүдэд хөрөнгө оруулагч аж ахуйн нэгж;

-хууль тогтоомж, захиргааны журамд заасны дагуу шинжлэх ухаан, технологийн дэвшилд холбоотой бусад аж ахуйн нэгж.

■ Төрөөс судалгаа, хөгжил, шинжлэх ухаан, технологийн зуучлалыг хөгжүүлэх, олон нийтийн платформ барихад дэмжлэг үзүүлнэ.

■ Судалгаа, хөгжлийн аж ахуйн нэгжүүдийн эзэмшиж буй оюуны өмчийн эрхийг төр хамгаална.

■ Аж ахуйн нэгж өөрсдийн оюуны өмчийг хэрэглэх, оюуны өмчийн эрхээ хамгаалах, зохион байгуулах болон бие даасан шинэчлэл хийж, зах зээлийн өрсөлдөөнд оролцох чадварыг тасралтгүй нэмэгдүүлнэ.

■ Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж нь технологийн шинэчлэлд тохирсон хуваарилах тогтолцоо бүрдүүлэх, урамшуулах болон хязгаарлах механизмыг сайжруулна.

■ Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн удирдах албан тушаалтан нь аж ахуйн нэгжийн технологийн үйл ажиллагаанд хариуцлага хүлээнэ. Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийг шинэтгэлд оруулж, тэдгээрийн шинэчлэгдэх болон инновацийн ололт амжилтанд хүрэх чадварыг нэмэгдүүлэхийг аж ахуйн нэгжүүдийн удирдах албан тушаалтныг үнэлэх гүйцэтгэлийн үнэлгээнд тусгана.

■ Орон нутгийн захиргаа эсвэл мужийн түвшнээс дээш, тэдгээрийн холбогдох газар, хэлтсүүд нь аж ахуйн нэгжийн технологийн үйл ажиллагааг урамшуулахад туслах шударга өрсөлдөөн бүхий зах зээлийн орчныг бий болгоно.

■ Төрийн зөвлөлийн холбогдох газар хэлтсүүд болон Төв Засгийн газрын хүрээнд аймаг, бие даасан бүс нутаг, орон нутгийн засаг захиргаа нь аж үйлдвэр, санхүү, эрчим хүч, байгаль орчныг хамгаалах бодлогуудыг баталснаар аж ахуйн нэгжүүдэд судалгаа хийх, шинэ технологи, бүтээгдэхүүн, арга техникийг хөгжүүлэх, технологийн өөрчлөлт, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл явуулах, хоцрогдсон тоног төхөөрөмж, техникийг устгах, хуучирсан техник бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг зогсоох чиглэлийг өгөх зэргээр технологийн дэвшлийг хэрэгжүүлж буй аж ахуйн нэгжүүдийг төр бодлогоор дэмжинэ.

1.3 Шинжлэх ухааны салбарын санхүүжилт

БНХАУ-ын шинжлэх ухааны салбарын төсөв жилээс жилд тасралтгүй өсөх хандлагатай байгаа бөгөөд 2020 он хүртэлх инновацийн төсвийг тодорхой төсөвлөсөн байгаа тухай Шинжлэх ухаан, технологийн яамны танилцуулгад дурьджээ.

Хятадын шинжлэх ухааны судалгаа, хөгжлийн (R&D) нийт зардал 2009 онд 580.2 тэрбум юань буюу 87 тэрбум ам.доллар байсан бөгөөд энэ нь шинжлэх ухааны салбарын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар дэлхийд хамгийн өндөрт тооцогддог АНУ, Япон, ХБНГУ-ын дараа 4 дүгээрт орсон үзүүлэлт гэж Хятадын Үндэсний статистикийн хорооноос мэдэгдсэн байна. Харин энэ тоо 2012 онд 163 тэрбум ам.доллар болж өссөн бөгөөд энэ нь ДНБ-ний 1.98 хувьтай тэнцэж байжээ.

2009 оны судалгаа, хөгжлийн (R&D) нийт зардал (580.2 тэрбум)-ын 27 тэрбум юань нь суурь судалгаанд, 73 тэрбум юань нь хавсрага судалгаанд, 480 тэрбум юань нь шинжлэх ухааны туршилт, хөгжлийн судалгаанд зарцуулагдсан байна.

Хятад улсын судалгаа, хөгжлийн (R&D) хөрөнгө оруулалт тасралтгүй нэмэгдэж байгаа ч энэ нь ДНБ-ний 1.7-1.9 хувьтай байгаа бөгөөд дэлхийн тэргүүлэх зэрэглэлийн улс орнуудаас 3 орчим хувиар хоцорч явна гэж ҮСХ-оос гаргасан байна. Иймд Хятадын шинжлэх ухааны академи нь 2020 хүртэл 7 зорилт хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна. Үүнд:

1. Стратегийн гол чиглэл болох сансар судлал, мэдээлэл, эрчим хүч, далай судлал болон эрүүл мэндийн салбарыг хамарсан цөм технологийн нээлт хийх;
2. Материал судлал, хими, физик, математик, дэлхий судлал, одон орон судлал болон амьд бие судлал дахь суурь судалгааг оновчтой болгох, дэмжих;
3. Хятадын ШУА-ийн 1/3-ийг шинэчлэн, чадавхийг сайжруулах замаар өрсөлдөх чадвартай, нөлөө бүхий дэлхийн хэмжээний байгууллага болгох;
4. Салбарын ажилчдын чадавхийг дэмжиж тусгайлан 2000 ахлах эрдэм шинжилгээний ажилтан, 3000 тэргүүлэх эрдэм шинжилгээний ажилтан бэлтгэх, 120.000 оюутан төгсгөх;
5. ШУА-ийн бүс нутгийн судалгаа, хөгжлийн (R&D) хамтын ажиллагааны сүлжээ байгуулах замаар улс орон даяар суурь судалгааг хөгжүүлэх, судалгааны үр нөлөөг сайжруулах;
6. Үндэсний түвшний шийдвэр гаргагчдад үзүүлдэг зөвлөх үйлчилгээг илүү нөлөөтэй болгох;
7. Дэлхийн шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох замаар олон улсын шинжлэх ухаан, технологийн төлөөлөл болох, бүсийн ШУТ-ын хамтын ажиллагаанд тэргүүлэх эсхүл гол тоглогч байх гэсэн зорилго дэвшүүлэн ажиллаж байна.

2.ЯПОН УЛСЫН ТУРШЛАГА

Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хөгжил: Япон улсын шинжлэх ухаан, технологийн салбар нь дэлхийн I дайны үед үйлдвэрлэлд тулгуурлан хөгжиж байсан ба энэ нь тухайн үеийн томоохон компаниуд өөрсдийн үйлдвэрлэлд зориулан шинжлэх ухаан, технологийг хөгжүүлж байсантай холбоотой юм.

Энэ үед нэг талд улсын салбарын шилдэг үйл ажиллагаатай шинжлэх ухааны хүрээлэнгүүд, нөгөө талд өөрийн үйл ажиллагаанд зориулан шилдэг технологийг хөгжүүлж ирсэн томоохон компаниуд үйл ажиллагаа явуулж байсан нь улсын хэмжээнд шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтгүй байсантай холбоотой бөгөөд энэ нь Япон улсын шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хөгжлийг удаашруулж байсан байна. Дэлхийн II дайны дараа шинжлэх ухаан, технологийн салбарт төрөөс анхаарч шат дараатай арга хэмжээ авснаар өнөөдөр Япон улсын шинжлэх ухааны салбар төрийн нэгдсэн бодлогод зангидагдан хурдацтай хөгжиж байна.

1949 онд Засгийн газраас шинжлэх ухааны салбарыг хөгжүүлэх зорилгоор “Японы шинжлэх ухааны зөвлөл”-ийг байгуулсан. Энэ зөвлөл нь төрийн болон олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, шинжлэх ухааны салбарын эрдэмтдийг дотоод гадаадын эрдэмтэдтэй холбон ажиллах, эрх ашгийг нь хамгаалах, цөмийн аюулгүй байдалтай холбоотой санал, зөвлөмжийг Засгийн газар болон олон нийтэд зориулан гаргаж байв. Дараа нь 1959 онд Засгийн газрын дэргэдэх “Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл” байгуулагдсан. Зөвлөл нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын суурь бодлогыг гаргадаг эрх бүхий субъект болсон ба зөвлөлөөс гаргасан бодлого, урт хугацааны төлөвлөгөөний дагуу холбогдох яам, агентлаг, эрх бүхий байгууллагууд үйл ажиллагааны бодлого, төлөвлөгөөгөө боловсруулж ажилладаг болсон байна.

1995 онд “Шинжлэх ухаан, технологийн суурь хууль” батлагдаж, энэ хуулийн дагуу 1996 онд “Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө”-г баталсан байна. Энэхүү төлөвлөгөөн нь шинжлэх ухаан, технологийн системийг өөрчлөх, эрдэмтэн судлаачдын чадварыг дээшлүүлэх, зардлыг үр ашигтай зарцуулах, Японы шинжлэх ухаан, технологийн салбарын олон улс дахь өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх үндсэн зорилготой байв.

Уг төлөвлөгөөг 5 жил тутам баталж, хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд анхны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд Японы засгийн газраас 17,6 их наяд иен зарцуулсан байна. Энэхүү төлөвлөгөөг одоог хүртэл үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж байгаа ба үр дүнд нь Японы шинжлэх ухаан, технологийн салбар өрсөлдөх чадвараараа дэлхийд тэргүүлэх болж, “Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэгээс жил бүр гаргадаг “R&D санхүүгийн үзүүлэлт”-ээр Япон улс нь 2016 оны байдлаар ДНБ-ийн **3,39%** буюу **4.913.4 тэрбум ам.долларыг** шинжлэх ухаан, технологийн салбарт зарцуулсан нь дэлхийд АНУ, БНХАУ-ын дараа гуравдугаар байрт орж байна.

Мөн 2000 оноос хойш шинжлэх ухааны салбар дахь нобелийн шагналыг 14 удаа хүртсэн нь тус улсын шинжлэх ухааны салбарын хөгжлийн нэг үзүүлэлт болох юм.

а) Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл (*Council for Science, Technology and Innovation Policy*):

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зөвлөл нь Засгийн газрын дэргэдэх 4 гол бодлогын зөвлөлийн нэг юм. Зөвлөл нь ерөнхий сайд, холбогдох яамны 7 сайд, байнгын 8 гишүүнээс */шинжлэх ухаан, технологийн салбарт амжилт гаргасан хүн/* бүрдэнэ. Зөвлөл нь тус улсын шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн бодлого, төлөвлөгөөг боловсруулж, нэгдсэн бодлогоор хангаж ажилладаг хамгийн том бодлогын зөвлөл юм. Зөвлөл нь дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

■ Шинжлэх ухаан технологийн үндсэн бодлого боловсруулах

-Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө /5 жилээр/ -
Шинжлэх ухаан, инновацийн цогц бодлого /жил бүр/;

■ Шинжлэх ухаан технологийн төсвийн бодлого болон жил бүр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гаргах;

■ Засгийн газраас санхүүждэг “R&D”-ыг үнэлэх удирдамж гаргах;

■ Шинжлэх ухаан, технологийн бусад гол асуудлыг шийдэх бодлогын зохицуулалт хийх зэрэг болно.

б) Японы шинжлэх ухааны зөвлөл (*Science council of Japan*):

Японы шинжлэх ухааны зөвлөл нь 1949 онд Ерөнхий сайдын эрх мэдлийн дор “**онцгой эрхт байгууллага**” гэсэн статустай байгуулагдсан. Зөвлөлийн гол зорилго нь улсынхаа шинжлэх ухааны салбарыг хөгжүүлж, идэвхжүүлэх, цаашилбал ард иргэдийн амьдрал, үйлдвэрлэл, засаг захиргааны байгууллагууд дахь шинжлэх ухааны ач холбогдол, нөлөөллийг нэмэгдүүлэх зорилготой юм.

Зөвлөл нь тус улсын 840.000 эрдэмтдээс сонгогдсон 2000 гишүүн, 210 зөвлөлийн гишүүнтэй томоохон байгууллага болсон байна. Зөвлөл нь Ерөнхийлөгч, 3 дэд ерөнхийлөгчтэй ба эдгээр удирдлагуудыг зөвлөлийн гишүүдээс сонгодог. Харин зөвлөлийн 210 гишүүнийг Ерөнхий сайд томилдог бол зөвлөлийн 2000 гишүүнийг тус улсын нийт эрдэмтдээс судалгааны бүтээл, ололт амжилтыг үндэслэн зөвлөлийн Ерөнхийлөгч сонгодог байна.

Зөвлөл нь:

- Ерөнхий хуралдаан,
- Гүйцэтгэх зөвлөл
- Захиргааны үйл ажиллагааны хороо,

Мэргэжлийн хороо,

Тулгамдсан асуудлын хороо гэсэн захиргааны бүтэцтэй үйл ажиллагаагаа явуулдаг.

Ерөнхий хуралдаан нь жилд 2 удаа чуулдаг ба зөвлөлийн хамгийн чухал шийдвэрийг энэхүү хуралдаанаас гаргадаг байна. Харин гүйцэтгэх зөвлөл нь сард 1 удаа хуралддаг ба энэхүү хуралдаанаар ихэвчлэн зөвлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлаар шийдвэр гаргадаг байна.

Захиргааны үйл ажиллагааны хороо нь зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлэх, дотоод гадаадын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажиллах үйл ажиллагааг хариуцдаг.

Мэргэжлийн хороо нь гишүүдийн мэргэшсэн чиглэлээр буюу нийгмийн шинжлэх ухаан, байгалийн шинжлэх ухаан, инженер гэх мэт шинжлэх ухааны 30 гаруй салбарт хуваагдаж, тус тусын салбар дахь асуудлыг авч хэлэлцдэг.

Тулгамдсан асуудлын хороо нь тухайн нийгэм болон өөрийн улсад яг одоо тулгараад байгаа чухал асуудлаар хуралдаж, зөвлөмж гаргах үүрэгтэй ажилладаг байна.

Японы шинжлэх ухааны зөвлөл нь тус улсын шинжлэх ухааны хөгжилд чухал хувь нэмэр оруулж ирсэн бөгөөд зөвлөл нь Засгийн газар болон олон нийтэд бодлогын зөвлөмж гаргах, олон улсын эрдэм шинжилгээний байгууллагуудтай хамтран ажиллахаас гадна улсынхаа шинжлэх ухааны салбарын эрдэмтдийг нэгдсэн сүлжээнд оруулж, үр бүтээлтэй ажиллах нөхцөлийг хангах, тэдгээр эрдэмтдийн мэдлэг, чадвар, бүтээлийг үр ашигтай ашиглах үндсэн тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

с) Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын хороо (*Science and Technology Policy Bureau*):

Шинжлэх ухаан технологийн бодлогын хороо нь Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны нэгж бөгөөд шинжлэх ухаан, технологийг идэвхжүүлэн дэмжих үндсэн бодлого боловсруулах, төлөвлөх үүрэгтэй ажилладаг хороо юм. Хороо нь шинжлэх ухаан, технологийн чиглэлээр суралцаж буй судлаач, инженер оюутнуудыг салбартаа тэргүүлэн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, бүс нутгийн болон олон улс дахь шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэхэд анхаарч ажилладаг байна.

д) Шинжлэх ухааны академи (*The Japan academy*):

Японы шинжлэх ухааны академи нь анх 1879 онд байгуулагдсан ба Японы Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны дэргэдэх **“онцгой статус”**-тай байгууллага юм. Тус академийн эрх зүйн байдлыг Японы академийн тухай бие даасан хуулиар зохицуулна.

Тус Академи нь Ерөнхийлөгч, ерөнхий салбар хариуцсан хоёр Дэд Ерөнхийлөгч, 150 гишүүнтэй үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд гишүүдийг шинжлэх ухааны салбарт амжилт гаргасан эрдэмтдээс насан туршид нь сонгон ажиллуулдаг.

Академийн гишүүн нь хагас цагаар ажиллах эрхтэй ба жилд нэг удаа санхүүгийн тэтгэмж авна. Академи нь ерөнхий - 2, дэд - 7 шинжлэх ухааны салбарт хуваагдаж, ерөнхий болон салбар хуралдаан зохион байгуулдаг. Академийн ерөнхий хуралдаанаар академитай холбоотой чухал асуудлаар шийдвэр гаргадаг бол салбар хуралдаанаар тухайн салбарын цаг үеийн болон шаардлагатай асуудлаар хуралдаж, шийдвэр гаргадаг. Мөн академи нь дараахь үндсэн үйл ажиллагааг эрхэлнэ:

- Шинжлэх ухааны ном, бүтээл, ололт амжилтыг шагнах;
 - Академийн гишүүдийн гаргасан материал, бүтээлийг засварлаж, хэвлэх;
 - Японы эрдэм шинжилгээний судалгаа, бүтээлийг хөгжүүлэх зорилгоор шаардлагатай бусад үйл ажиллагааг эрхлэн гүйцэтгэх.
- Академи нь ажлын албатай бөгөөд нарийн бичгийн дарга болон хэд хэдэн туслах ажилтантай байдаг. Эдгээр ажилчид нь Академийн ерөнхийлөгч болон албаны бусад ажилчдын удирдлага дор Японы академийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг эрхлэн явуулдаг байна.

е) Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт²⁸ (*National Institute of Science and Technology Policy*):

Шинжлэх ухаан, технологийн бодлогын институт нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын бодлого тодорхойлох, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой тодорхой асуудлаар туршилт, судалгаа хийх зорилготой байгууллага юм.

Тус байгууллага нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарын алсын харааг тодорхойлох, шинжлэх ухаан, технологийн шалгуур үзүүлэлтүүд, шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хүний нөөцийн чиглэлд анхаарал хандуулж туршилт, судалгаа хийдэг ба Японы их дээд сургуулиуд болон бусад байгууллага, гадаадын шинжлэх ухааны байгууллагуудтай хамтран ажилладаг байна.

Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяа бие даасан шинжлэх ухааны институт

Японы Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны харьяанд 9 бие даасан шинжлэх ухааны институт ажилладаг. Эдгээрээс “Японы шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг” нь шинжлэх ухааны салбарын судалгааны байгууллага, сургууль, судалгааны ажлыг дэмжин ажиллах зорилготой бөгөөд тус байгууллагын үйл ажиллагааны зардлын 90 орчим хувийг улсаас санхүүжүүлдэг байна.

“Шинжлэх ухааныг дэмжих японы нийгэмлэг” нь залуу судлаачдыг дэмжих, олон улсын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлэх зорилгоор судлаачдыг дэмжих тэтгэлэгт хөтөлбөр зарлах, буцалтгүй тусламж олгох зэрэг санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх зорилготой байгууллага бөгөөд үйл ажиллагааных нь зардлын ихэнх хувийг улсаас санхүүжүүлдэг байна.

Харин үлдсэн 7 бие даасан институт нь шинжлэх ухааны салбарын судалгаа хийх зорилготой байгууллагууд юм.

Санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх байгууллагууд:

1. Японы шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг - Japan science and technology agency;
2. Шинжлэх ухааныг дэмжих японы нийгэмлэг – Japan society for the promotion of science зэрэг байгууллагууд нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарт санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг байна.

Шинжлэх ухааны судалгааны байгууллагууд:

- Физик, химийн судалгааны институт - *The institute of Physical and Chemical research*
- Үндэсний материал, түүхий эдийн шинжлэх ухааны институт - National institute for Materials Science
- Үндэсний цацраг идэвхт бодис судлалын институт –National Institute of Radiological Science
- “Далай – Дэлхий” шинжлэх ухаан, технологийн агентлаг –Japan agency for Marine- Earth Science and Technology
- Японы атомын энергийн агентлаг –Japan atomic energy agency
- Японы сансар судлалын агентлаг – Japan aerospace exploration agency
- Дэлхий судлал, байгалийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх Үндэсний судалгааны институт –National research institute for earth science and disaster prevention

Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын төсвийн бодлого

Японы засгийн газраас шинжлэх ухаан, технологийн салбар дахь төсвийн хуваарилалтыг оновчтой болгох зорилгоор 2013 онд Шинжлэх ухаан, Технологи, Инновацийн төсвийн стратегийн хороог байгуулсан. Энэ хороо байгуулагдсанаар шинжлэх ухаан, технологийн салбарын төсвийн төсөл бэлтгэх процесс өөрчлөгдсөн бөгөөд өмнө нь холбогдох яамд хамтран төсвийн хүсэлтээ хэлэлцэж, эрэмбэлэн /нэн шаардлагатай байдлаар нь/ бэлтгэж, үүний дараа Шинжлэх ухаан, Технологи, инновацийн хороо нь төсвийн хүсэлтийн дагуу төсвийн хуваарилалтын бодлогыг боловсруулдаг байсан.

Харин тус хороо байгуулагдсанаар *“Шинжлэх ухаан, технологийн үндсэн төлөвлөгөө - 5 жил”* болон бусад холбогдох бодлогын баримт бичгийн дагуу төсвийн саналыг бэлтгэж холбогдох яам, агентлаг руу хүргүүлдэг бөгөөд яам, агентлаг тухайн саналыг үндэслэн төсвийн хүсэлтээ бэлтгэн, эцсийн байдлаар сангийн яаманд хүргүүлдэг байна.

2014 онд тус хорооноос 2015 оны Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн төсвийн төсөл бэлтгэхэд зориулан дараахь 5 чиглэлийг баримтлах бодлогын удирдамж гаргасан байна. Үүнд:

- Цэвэр, хурдтай эдийн засгийн систем
- Эрүүл урт амьдрал
- Хойч үедээ зориулсан дэд бүтэц
- Орон нутгийн бүсийг сэргээн босгох
- Газар хөдлөлт болсон газрыг сэргээн босгох зэрэг чиглэлийг удиртгал
- болгон төсвийн хүсэлтээ гаргахыг холбогдох, яам агентлагуудад үүрэг болгосон байна.

Тус улсын 2015 оны нэгдсэн төсвөөс Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хуваарилагдсан төсвийг харвал нийт **3,626.9 тэрбум иен** төсөвлөснөөс:

- 66% - ийг Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд;
- 14% - ийг Эдийн засаг, худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд;
- 20%-ийг бусад яам, агентлаг дахь шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн зардалд хуваарилсан байна.

4.БҮГД НАЙРАМДАХ ПОЛЬШ УЛСЫН ТУРШЛАГА

Польшийн Шинжлэх ухааны академи /ПШУА/ бол эрдэм шинжилгээ, судалгааны улсын байгууллага бөгөөд түүний эрх зүйн байдал, санхүүжилттэй холбоотой харилцааг дараахь хуулиар зохицуулна:

1) *Польшийн Шинжлэх ухааны академийн тухай хууль /ПШУА-ийн тухай хууль/;*

2) *Шинжлэх ухааны үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх зарчмын тухай хууль /Шинжлэх ухааны санхүүжилтийн тухай хуулиар шинжлэх ухааны үйл ажиллагааг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх зарчмуудыг тогтоосон байна.*

ПШУА-ийн чиг үүрэг нь шинжлэх ухааныг хөгжүүлэх, шинжлэх ухааны мэдлэгийг нэгтгэх, дэлгэрүүлэх, боловсролын хөгжилд хувь нэмрээ оруулах, үндэсний соёлыг баяжуулах гэж ПШУА-ийн тухай хуулийн 2.1-д тодорхойлсон байна. Тус байгууллагын дүрмийг ПШУА-ийн Ерөнхий Ассамблейгаар баталж, Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч буюу Ерөнхий сайд батламжилна. Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгч нь ПШУА болон түүний шинжлэх ухааны салбаруудын үйл ажиллагаанд

хяналт тавина. ПШУА-ийн Ерөнхийлөгч нь байгууллагынхаа үйл ажиллагаа болон санхүүгийн тайланг аудитын дүгнэлтийн хамт Сайд нарын зөвлөлийн Тэргүүлэгчид жил бүр танилцуулна.

Шинжлэх ухааны санхүүжилтийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу Ерөнхий сайдын дэргэдэх Мэргэжлийн дүгнэлт гаргах, зөвлөх байгууллага байх ба түүний үндсэн зорилтын нэг нь аудит хийх, эрдэм шинжилгээний ажлыг үнэлэх үүрэгтэй. Мэргэжлийн дүгнэлт гаргах, зөвлөх байгууллагын үндсэн ажлын нэг нь 4 жил тутам нэгээс цөөнгүй удаа шинжлэх ухааны байгууллагуудын эрдэм шинжилгээ, судалгаа, боловсруулалтын ажлуудын чанарт иж бүрэн үнэлгээ хийнэ.

Санхүүжилт

Шинжлэх ухааныг санхүүжүүлэхэд тус улсын шинжлэх ухаан, техник, инновацийн бодлогыг хөгжүүлэх арга хэмжээнүүд хамаарна.⁴⁵ ПШУА-ийн үйл ажиллагаа нь улсын төсвийн сан, бусад эх үүсвэрээс санхүүжих ба бусад эх үүсвэрийн хувьд үйл ажиллагааны орлого, түрээсийн орлого, хандив, өв болон гэрээслэл зэргээс бүрдэнэ. ПШУА нь өөрийн санхүүг бие даан захиран зарцуулах ба үүний тулд санхүүгийн төлөвлөгөөтэй байна.

2014 онд ПШУА-ийн цэвэр орлого нь 103,8 сая польшийн злот байсан. Улсын төсвөөс нийт 77.8 сая злотын /үүнээс 73.8 сая злот нь урсгал зардалд/ санхүүжилт авсан. Үлдсэн нь өөрийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, материал борлуулалтын орлогоос санхүүжсэн байна. 2014 онд ПШУА-ийн нийт актив 690,7 сая злот байсан ба үүний дийлэнх нь газар, барилга эзэлж байна. Энэ үзүүлэлт 2011 оноос хойш тогтмол буурч ирсэн байна. Тодруулбал, 2011 онд 1 тэрбум гаруй злот, 2013 онд 780,3 сая злот байжээ.

ПШУА, түүний хүрээлэнгүүд нь шинжлэх ухааны үр дүнг эргэлтэд оруулах зорилгоор шинжлэх ухааны асуудал хариуцсан сайдын зөвшөөрлөөр хуульд заасны дагуу ашгийн төлөө байгууллагын хувьцааг авч, эзэмшиж болно. Хувьцааны ашиг, хувьцаа худалдсан ашиг нь ПШУА, түүний хүрээлэнгүүдийн ашиг байна.

ПШУА-ийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлд ПШУА дүрмийн сан болон хуульд заасан бусад санг байгуулна гэсэн байна. Дүрмийн сангийн хөрөнгө ПШУА-ийн цэвэр ашиг болон алдагдлаас хамаарна. Мөн хуулийн 85-д хүрээлэнгүүд дүрмийн сан, нөөц сан, ажилчдын хуримтлалын санг байгуулах ба өөрийн судалгааны сан, тэтгэлгийн сан, хэрэгжүүлэлтийн сан, шагналын санг байгуулж болохыг заасан байна.

ПШУА ба төрийн байгууллагын харилцаа: Бүгд Найрамдах Польш Улсын Ерөнхийлөгч, Сейм болон Сенатын маршал буюу дарга, төв засгийн газрын сайдууд, эсхүл яамны хүсэлтээр /эсхүл өөрийн санаачилгаар/ төрийн бодлого тодорхойлох, хэрэгжүүлэхэд гэж байгаа асуудлын талаар санал, дүн, шинжээчдийн санал болон урьдчилсан таамаглалыг ПШУА гаргаж өгнө.

Хөгжлийн түүх: ПШУА-д олон жилийн турш дээд боловсролын бодлого, ардчиллын үйл явцыг тусгах шинэчлэлийн дагуу олон өөрчлөлт хийгдсэн. Гэвч түүний зохион байгуулалтын бүтэц 1980-аад оны буюу социализмын үеэс өөрчлөгдөөгүй байна.

Харин ПШУА-ийн гишүүдийг томилох, түүний удирдах байгууллагыг сонгох үйл явц өөрчлөгдсөн. Тухайлбал, социализмын үед ПШУА-ийн гишүүдийг Ерөнхийлөгч нь томилдог байсан бол, орчин үед судлаачид гишүүнд нэр дэвшиж болно; ПШУА нь Европын холбооны шинжлэх ухааны сангуудаас тэтгэлэг авахыг зорих болсон; олон нийтийн хэлэлцүүлэгт өргөнөөр хамрагдах болсон байна.

Одоогийн ПШУА-ийг 1952 онд Польшийн Эрдэм шинжилгээний академи болон Варшавын шинжлэх ухааны нийгэмлэгийг нэгтгэн байгуулсан. ПШУА-ийн

үндэс нь польшийн шинжлэх ухааны томоохон эрдэмтэн Станислава Сташицагийн санаачилгаар 1800 онд байгуулагдсан Варшавын судалгааны нийгэмлэгээс үндэстэй.

Дайны дараа 1949 онд тус улсын Засгийн газар польшийн шинжлэх ухааны чуулганыг зохион байгуулсан. Чуулганд дэлхийн олон орны эрдэмтэд оролцож, 1951 онд ПШУА-ийг зохион байгуулах хуулийн төслийг боловсруулан Конгрессоор батлуулжээ. Уг хуулиар ПШУА нь шинжлэх ухаан болон Польшийн эдийн засаг, соёлын хөгжилд жинтэй хувь нэмэр болох асуудалтай холбоотой шинжлэх ухааны салбаруудаар судалгаа хийх зорилготой улсын байгууллага болжээ. 1952 онд хүмүүнлэг, нийгмийн; биологийн; математик, физик, хими, геологийн; техникийн шинжлэх ухааны салбартай шинэчлэн байгуулагдсан байна. Мөн орчин үеийн чиг хандлагад нийцүүлэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны хүчтэй төвүүдийн сүлжээг байгуулж эхэлсэн.

1951 оны ПШУА-ийн тухай хуульд ПШУА, түүний хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагааны хараат бус байдлыг нэмэгдүүлэх, тэдний хамтын ажиллагааг нарийвчлах зэрэг өөрчлөлтийг 1960 онд оруулсан байна. Энэ үед шинжлэх ухааны салбаруудыг өргөжүүлсэн бөгөөд үйл ажиллагаа нь эрдэм шинжилгээний семинар, боловсрол, шинжлэх ухааны мэдлэгийг түгээх зэрэгт өргөн хүрээг хамрах болсон.

5.БНСУ-ын ТУРШЛАГА

Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь 1954 онд БНСУ-ын Соёлыг хамгаалах тухай хуулийн дагуу байгуулагдаж 1988 онд батлагдаж 2013 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон “Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай” хуулиар одоогийн бүтэц, чиг үүргийн дагуу өөрчлөн байгуулагджээ.

БНСУ-ын “Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай” (***The National Academy of Sciences of the Republic of Korea Act***) /1988 он/ хуулиар Шинжлэх ухааны академи нь үндэсний шинжлэх ухааны хөгжилд хувь нэмэр оруулах үүднээс

судалгаа шинжилгээний хөтөлбөрийг дэмжих, хүмүүнлэгийн болон байгалийн шинжлэх ухааны салбарт онцгой амжилт гаргасан эрдэмтэд, судлаачдыг дэмжих зорилго бүхий шинжлэх ухааны төв байгууллага болохыг хуульчлан заасан.

Шинжлэх ухааны үндэсний академи шинжлэх ухааны хөгжилд шаардлагатай дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

1. Шинжлэх ухааныг дэмжих үндэсний бодлогын зөвлөгөө, зөвлөмж гаргах;
2. Эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажилд дэмжлэг үзүүлэх;
3. Дотоод болон олон улсын эрдэм шинжилгээ, судалгааны хамтын ажиллагааг дэмжих, зохион байгуулах;
4. Үндэсний шинжлэх ухааны салбарын шагнал
5. Шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих талаар бусад холбогдох асуудал.

Мөн хуулийн 3 дугаар зүйлд, Үндэсний Шинжлэх ухааны үндэсний

академи нь гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд нийт 150 гишүүнтэй байна. Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс, Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтэст харьяалагдах мэргэжлийн салбар чиглэлээр 11 хэсгүүдэд хуваагдаж үйл ажиллагаа явуулдаг.

Мөн хуулийн 10-11 дүгээр зүйлд, Шинжлэх ухааны үндэсний академийн ерөнхийлөгч болон дэд ерөнхийлөгчийг Ерөнхий Ассамблейгаас 2 жилийн хугацаатай томилох бөгөөд 1 удаа улируулан томилж болно. Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэс, Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтсийн захирал, хэсгийн дарга нарыг тухайн хэлтсийн болон хэсгийн нийт гишүүдээс сонгогдсон хүнийг 1 жилийн хугацаатай томилж мөн 1 удаа улируулан сонгож болно.

Ерөнхий Ассамблей нь Шинжлэх ухааны үндэсний академийн дээд зөвлөлдөх байгууллага юм. Шинжлэх ухааны үндэсний академийн хуралдааныг Ерөнхий Ассамблейн хэлтсийн хуралдаан, хэсэг хуралдаан гэж ангилдаг. Академийн Ерөнхийлөгч шаардлагатай гэж үзвэл, эсвэл удирдах зөвлөлийн гурав ба түүнээс дээш гишүүд санал гаргасан тохиолдолд удирдах зөвлөлийн хурлыг зарлан хуралдуулна.

Мөн эрдэм шинжилгээ, судалгааны чиглэлээр гадаадын улс орнуудтай хамтарсан төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, хамтын ажиллагааг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд хүндэт гишүүнээр шинжлэх ухааны салбарт онцгой амжилт гаргасан гадаадын эрдэмтнийг хүндэт гишүүнээр сонгодог байна.

Шинжлэх ухааны үндэсний академи нь хуулиараа тогтмол 150 гишүүнтэй, үүнээс 75 гишүүд Байгалийн шинжлэх ухааны хэлтэст, Хүмүүнлэгийн болон нийгмийн шинжлэх ухааны хэлтэст 75 гишүүд харьяалагдах бөгөөд 20 хүртэл хүндэт гадаад гишүүн байж болно.

Үндэсний шинжлэх ухааны академийн статус, санхүүжилт

Тус Академи Боловсролын яамны бүтцийн харьяа байгууллага Боловсролын яамны сайд эрхлэх асуудлын хүрээнд Шинжлэх ухааны үндэсний академийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлдэг.

Шинжлэх ухааны үндэсний академийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай нарийвчилсан үйл ажиллагааны дүрмийг Ерөнхий Ассамблейгаас батлан хэрэгжүүлнэ. *Үндэсний шинжлэх ухааны Академийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд, Санхүүжилт хэсэгт: энэ хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон бүх зардлыг төрөөс санхүүжүүлэхээр заасан байна.*

Үндэсний шинжлэх ухааны академийн үйл ажиллагааны талаар: Үндэсний шинжлэх ухааны Академи нь 1986 оноос судалгаа, шинжилгээний төсөлт ажилд тэтгэлэг олгох, гадаад болон дотоодын эрдэмтдийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажилд дэмжлэг үзүүлэх, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал зохион байгуулах зорилгоор Судалгааны санг байгуулсан.

Шинжлэх ухааны Үндэсний Академи нь Судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих чиг үүргийн хүрээнд 2010 оноос жил бүр Бодлогын судалгааны тэтгэлэгт хөтөлбөрийн сонгон шалгаруулалтыг зохион байгуулдаг. Тус шалгаруулалтыг шинжлэх ухааны академийн харьяа 11 чиглэлийн дэд хэсгүүдээс ирүүлсэн судалгааны төслүүдээс сонгон шалгаруулж тус тус судалгааны сан болон буцалтгүй тусламжаар санхүүжүүлдэг байна. Эдгээр бодлогын судалгааны үр дүнг Засгийн газрын холбогдох яам, агентлаг болон дотоод гадаадын хамтын ажиллагаатай эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад хүргүүлдэг байна.

Мөн жил бүр шинжлэх ухааны хөгжилд онцгой хувь нэмэр оруулсан БНСУ-ын Хүмүүнлэг, нийгмийн шинжлэх ухаан, Байгалийн шинжлэх ухааны салбарын нийт 6 эрдэмтнийг хүндэт өргөмжлөл, 50 сая воны мөнгөн шагналыг олгодог.

Боловсрол, шинжлэх ухааны, технологийн яамны дэмжлэгтэйгээр "БНСУ-ын шинжлэх ухааны салбарын шилдэг номын түгээлтийн дэмжих хөтөлбөр"-ийн хүрээнд жил бүр хэвлэгдсэн 4000 гаруй ном, сурах бичгээс 400 орчим шилдэг ном шалгаруулж худалдан авч, орон даяар олон нийтийн номын сангууд, их дээд сургууль, судалгааны төвүүд зэрэг байгууллагуудад түгээдэг.

БНСУ-ын Үндэсний шинжлэх ухааны академи нь олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагуудын хамтын ажиллагааг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг олон улсын шинжлэх ухааны байгууллагын идэвхтэй гишүүн орны нэг юм. Тус Академи жил бүрийн 10 дугаар сард Шинжлэх Ухааны Академийн Олон улсын сүлжээ (IAP), Азийн шинжлэх ухааны зөвлөл (SCA), Номхон далайн шинжлэх ухааны холбоо (PSA), Олон улсын Geosphere-Шим мандлын хөтөлбөр (IGBP), Шинжлэх ухааны холбоодын олон улсын зөвлөл (ICSU) зэрэг олон улсын байгууллагууд, хамтын ажиллагаатай нийт 14 орны Шинжлэх ухааны Академид хамтран эрдэм шинжилгээний хурлыг шинжлэх ухааны салбарт шинээр гарч ирж буй ололт, нээлт

болон ирээдүйд шинжлэх ухааны хөгжилд хувь нэмэр оруулах асуудлуудыг хэлэлцэн шийдвэрлэх, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зорилгоор зохион байгуулдаг байна.

УРГАА. ЗӨВЛӨМЖ

Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хууль нь шинжлэх ухаан, технологийн үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим, уг үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалт, санхүүжилтийн эрхзүйн үндсийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулан, үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа билээ.

Гэсэн хэдий ч уг хуульд сайжруулах шаардлагатай хэд хэдэн асуудал байгаа бөгөөд эдгээрийг багцалбал 1/Бүтэц, үйл ажиллагаа, удирдлага, зохион байгуулалт, 2/ Эрдэм шинжилгээний байгууллагын хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт, техник технологийн шинэчлэл, 3/ Эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгааны асуудлыг зохицуулсан зохицуулалт бөгөөд эдгээр нь шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагаанд оролцогсдын хэрэгцээ шаардлагыг бүрэн хангаж чаддаггүй, шинжлэх ухааны удирдлагын үйл ажиллагааны бүтцийг хангалттай тодорхой зохицуулж чаддаггүй, тэрчлэн шинжлэх ухаан технологийн үйл ажиллагаа болон эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын санхүүжилтийг шийдвэрлэж чадаагүй байна.

Тухайлбал эрдэм шинжилгээний байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд Шинжлэх ухаан технологийн үндэсний зөвлөлийн зөвлөмж нь оновчгүй, зарим нэг асуудлыг авч хэлэлцэх хугацаа байдаггүй, хэтэрхий олон асуудлыг хэлэлцдэг хэмээн талаар судалгаа гаргасан бөгөөд байх бөгөөд зөвлөмж нь оновчгүй, үр ашиггүй байгаа шалтгаан нь уг зөвлөлөөс хэт олон, нарийвчилсан асуудлаар зөвлөмж гаргахаар хуульчилсан байх бөгөөд мөн Засгийн газрын захиалгатай эрдэм шинжилгээний судалгааны санхүүжилтийг шинжлэх ухаан, технологийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батлахаар хуулийн 8.1.3 дахь хэсэгт заасан байдаг бол 16.2 дахь хэсэгт санхүүжилтийн хэмжээг Засгийн газрын гишүүн хэмээн давхардсан зохицуулалтыг оруулж өгсөн байна. Түүнчлэн уг хууль эрдэм шинжилгээний төслийн захиалагч нь гэрээгээр тохиролцоогүй тохиолдолд төслийн үр дүнд бий болсон хөдлөх болон үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчилнө хэмээн заасан нь эрдэм шинжилгээний ажлын захиалагч, цаашлаад санхүүжүүлэгч эрдэм шинжилгээний ажил хийлгэх хэрэгцээ сонирхолд сөргөөр нөлөөлж байгаагаас гадна төсвийн бус бизнесийн байгууллагуудын оруулах санхүүжилтийн хэмжээг нэмэгдүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна.

Дээрхээс гадна эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилттэй холбоотой хэд хэдэн асуудал байгаагаас дурдвал эрдэм шинжилгээний байгууллагын суурь буюу үндсэн үйл ажиллагааны санхүүжилтийн асуудлыг тусгаагүй, тэрчлэн эрдэм шинжилгээний байгууллагын санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх, олсон орлогыг захиран

зарцуулах механизм байхгүй, санхүүжилтийн үр дүнд, ялангуяа улсын төсвийн санхүүжилтийн бий болсон эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлын тайланг үнэлэх, хяналт тавих зохицуулалтыг дэлгэрэнгүй тусгаагүй байна. Гуравдугаар асуудал буюу эрдэм шинжилгээний ажилтны нийгмийн баталгаатай холбоотойгоор эрдэм шинжилгээний ажилтныг 4 жил тутамд аттестатчилалд хамруулах нь тухайн ажилтанд зэрэг дэв болон цалин хөлсөө нэмэгдүүлэх хангалттай боломж олгохгүй байгаагаас гадна ажилтны өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох үедээ төрийн үйлчилгээний зарим албан хаагч, тухайлбал эмч, эмнэлгийн байгууллагын ажилтан, боловсролын байгууллагын ажилтантай харьцуулахад 3 дахин бага хэмжээтэй тэтгэмж авдаг байна.

Судалгааны үр дүнд зохицуулалтын саналуудыг харьцуулан үзсэнээр одоогийн тулгарч буй асуудлыг шийдвэрлэх хамгийн оновчтой арга зам бол хуулийн төсөл боловсруулах явдал мөн гэж дүгнэв. Хуулийн төсөлд одоогийн хуулиар зохицуулаагүй болон зохицуулалт гарцаагүй шаардаж байгаа асуудлуудыг тусгах нь зүйтэй гэсэн саналтай байна.